

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра географії та методики її навчання

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис) (прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 20__ р.

Реєстраційний No _____

« ____ » _____ 20__ р.

ВІЙСЬКОВО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС ДЕРЖАВ АЗІЇ ТА
МЕТОДИКА ЙОГО ВИВЧЕННЯ У ВАРІАТИВНІЙ СКЛАДОВІЙ
ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ (НА ПРИКЛАДІ ІНДІЇ)

Кваліфікаційна робота студентки
групи ГТм-22

ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 014.07

Середня освіта (Географія)

Шиманко Катерини Віталіївни

Керівник: PhD, старший викладач
кафедри географії та методики її
навчання **Карпенко Т.А.**

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Шиманко Катерина Віталіївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ВПК.....	6
1.1 Поняття про ВПК.....	6
1.2 Специфіка та особливості ВПК.....	11
1.3 Структура ВПК.....	19
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВПК КРАЇН АЗІЇ (НА ПРИКЛАДІ ІНДІЇ).....	27
2.1 Поняття про ВПК країн Азії (на прикладі Індії).....	29
2.2 Специфіка та особливості ВПК країн Азії (на прикладі Індії).....	38
2.3 Структура ВПК країн Азії (на прикладі Індії).....	41
2.4 Специфіка індійської доктрини.....	44
2.5 Перспективи розвитку оборонної промисловості Індії.....	48
Висновки до 2 розділу.....	58
РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ ВПК КРАЇН АЗІЇ (НА ПРИКЛАДІ ІНДІЇ) У ВАРІАТИВНІЙ СКЛАДОВІЙ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ.....	60
3.1 Розробка заняття: «Місце Індії у світі та регіоні за військовим потенціалом».....	60
3.2 Розробка заняття: «Характеристика та особливості військового розвитку Індії, домінуючи складові які визначають міжнародний вплив країни на континент».....	64
3.3 Розробка заняття: «Модернізація та переозброєння Індії як головного імпортера на міжнародному ринку».....	69
Висновки до 3 розділу.....	74
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні в Україні, йде повномаштабна війна. Не тільки в Україні, а й на близькому Сході, в Африці, в Азії, завжди існували осередки військового напруження, райони локальних військових дій. Саме це спонукало нас до вибору саме такої теми кваліфікаційної роботи.

В Азії проживає від 60-70% населення нашої планети, це робить Азію стратегічно важливим регіоном нашої планети, бо будь-який військовий конфлікт в Азії дуже швидко може перерости в глобальне протистояння.

Через це дуже важливим є вивчення ВПК Азійських країн. Для прикладу вивчення ВПК ми обрали Індію.

Це перша за чисельністю населення країна світу і регіону. Індія є ядерною країною, що робить її важливим гравцем на світовій – політичній арені.

Шкільна географія – як навчальний предмет, також не знаходиться осторонь, геополітичних процесів на планеті. Залучення учнів, до вивчення ВПК країн Азії, не тільки підсилить практичну спрямованість дисципліни, а й підвищить інтерес школярів до вивчення предмету.

Поглиблене вивчення галузевої структури та продукції ВПК країн Азії (на прикладі Індії); буде сприяти поглибленню розуміння школярами процесів, що відбуваються на території їхньої батьківщини, і в районах інших регіональних військових конфліктів

Метою дослідження є:

- 1) Вивчення ВПК країн Азії на прикладі Індії
- 2) Обґрунтування методики вивчення ВПК країн Азії у варіативній складовій шкільної географії

Завдання з дослідження

- 1) Описати погляди на поняття та структуру ВПК
- 2) Охарактеризувати особливості ВПК азійських країн на прикладі Індії

3) Описати методику виконання магістерського дослідження
Запропонувати авторські методичні розробки вивчення ВПК у
варіативній складовій шкільної географії

Об'єкт дослідження - держави Азії

Предмет - ВПК держав Азії (на прикладі Індії); та методика вивчення
ВПК держав Азії у варіативній складовій шкільної географії

Методи дослідження – були обрані з урахуванням поставленою нами
метою та завданням дослідження, його об'єкта та предмета.

В науковій роботі використовувався: *теоретичний метод*: був спрямований
на створення узагальнень та формулювань закономірностей
досліджуваних явищ, змісту понять при визначенні структури промислового
комплексу Індії; *емпіричний метод* – був спрямований на безпосередньо
вивчення явищ, теорія орієнтується на рівень сутності й об'єктивної
закономірності в досліджуваному процесі, явищі.

Практичне значення роботи. В представлених роботою
теоретичних та практичних результатів , тверджень, можна використовувати
й надалі, для подальшого вивчення Індії. Методичні розробки, висновки,
результати можуть стати в нагоді для студентів, вчителів, які викладають в
зкладах середньої освіти.

Структура роботи. В роботі присутній логічно викладений матеріал,
з дотриманням мети, завдань, з об'єктом та предметом дослідження; Робота
складається з вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, та
висновків до них загальний висновок та список використаної літератури (52
найменування); Загальний обсяг роботи 83 сторінок

РОЗДІЛ I ХАРАКТЕРИСТИКА ВПК

1.1 Поняття про ВПК

Вираз військово-промисловий комплекс (ВПК) описує відносини між збройними силами країни та оборонною промисловістю, яка їх постачає, разом розглядаючи їх як особистий інтерес, який впливає на державну політику [2]

Основним чинником відносин між військовими та оборонними корпораціями є те, що обидві сторони отримують вигоду — одна сторона отримує військову зброю, а інша отримує плату за її постачання. Цей термін найчастіше використовується стосовно системи, що стоїть за збройними силами Сполучених Штатів, де відносини найбільш поширені через тісні зв'язки між оборонними підрядниками, Пентагоном і політиками. Вираз набув популярності після попередження про згубні наслідки стосунків у прощальній промові президента Дуайта Д. Ейзенхауера 17 січня 1961 року. [6]

У контексті Сполучених Штатів найменування іноді поширюється на військово-промисловий комплекс Конгресу (МІСС), додаючи Конгрес США для формування тристоронніх відносин, які називаються «залізним трикутником». Його три частини включають політичні внески, політичне схвалення військових витрат, лобіювання на підтримку бюрократії та нагляд за галуззю; або, ширше, вся мережа контрактів і потоків грошей і ресурсів між окремими особами, а також корпораціями та установами оборонних підрядників, приватні військові підрядники, Пентагон, Конгрес та виконавча влада.

Наприкінці холодної війни американські оборонні підрядники оплакували те, що вони називали зменшенням державних витрат на зброю. Вони побачили ескалацію напруженості, наприклад, з Росією через Україну, як нові можливості для збільшення продажів зброї, і підштовхнули політичну систему, як безпосередньо, так і через промислові

групи, такі як Національна оборонна промислова асоціація, витрачати детальніше про військову техніку. Американські аналітичні центри, які фінансуються підрядниками Пентагону, такі як Лексінгтонський інститут і Атлантична рада, також вимагали збільшення витрат з огляду на передбачувану загрозу Росії. Незалежні західні спостерігачі, такі як Вільям Гантцбергер, директор проекту «Озброєння та безпека» Центру міжнародної політики, зауважили, що «російське бряцання зброєю має додаткові переваги для виробників зброї, оскільки воно стало стандартною частиною аргументу щодо вищих витрат Пентагону... навіть незважаючи на те, що Пентагон вже має більш ніж достатньо грошей, щоб усунути будь-яку реальну загрозу Сполученим Штатам». [3],[4],

Відповідно до теорії військових субсидій, масове виробництво літаків часів холодної війни пішло на користь цивільній авіабудівній промисловості. Теорія стверджує, що технології, розроблені під час холодної війни разом із фінансовою підтримкою військових, призвели до домінування американських авіаційних компаній. Є також переконливі докази того, що федеральний уряд Сполучених Штатів навмисно заплатив вищу ціну за ці інновації, щоб служити субсидією для розвитку цивільних літаків.

За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), загальні світові витрати на військові витрати у 2022 році становили 2240 мільярдів доларів. 39% цієї суми, або 837 мільярдів доларів, витратили Сполучені Штати. Китай був другим найбільшим споживачем з 292 мільярдами доларів і 13% світової частки. Приватизація виробництва та винайдення військової техніки також призводить до складних відносин із значними дослідженнями та розробкою багатьох технологій. У 2011 році Сполучені Штати витратили більше (в абсолютних цифрах) на свою армію, ніж наступні 13 країн разом узяті. [1][5]

Військовий бюджет Сполучених Штатів на 2009 фінансовий рік склав 515,4 мільярда доларів. Додавши екстрені дискреційні витрати та додаткові

витрати, сума становить 651,2 мільярда доларів. Це не включає багато військових статей, які перебувають поза бюджетом Міністерства оборони. Загалом федеральний уряд США щорічно витрачає близько 1 трильйона доларів на цілі, пов'язані з обороною.

У статті за 2012 рік *Salon* повідомляв: «Незважаючи на падіння світових продажів зброї в 2010 році через рецесійний тиск, Сполучені Штати збільшили свою частку ринку, припадаючи на колосальні 53 відсотки торгівлі того року. Минулого року Сполучені Штати спостерігали на темпи продажу зброї за кордоном на суму понад 46 мільярдів доларів». Оборонна промисловість також, як правило, робить значний внесок у діючих членів Конгресу. [17]

Теза, подібна до військово-промислового комплексу, спочатку була висловлена Даніелем Гереном у його книзі 1936 року «*Фашизм і великий бізнес*» про зв'язки фашистського уряду з важкою промисловістю. Його можна визначити як «неформальну та мінливу коаліцію груп, які мають певні психологічні, моральні та матеріальні інтереси у безперервному розвитку та підтримці високого рівня зброї, у збереженні колоніальних ринків та у військово-стратегічних концепціях внутрішніх справ. Демонстрація тенденції була зроблена в книзі Франца Леопольда Ноймана «*Бегемот: структура і практика націонал-соціалізму*». у 1942 році дослідження того, як нацизм зайняв владу в демократичній державі.

Протягом десятиліть після свого виникнення ідея військово-промислового комплексу породила інші подібні промислові комплекси, включаючи тваринницько-промисловий комплекс, тюремно-промисловий комплекс, фармацевтично-промисловий комплекс, розважально-промисловий комплекс і медично-промисловий комплекс. Практично всі інституції в секторах, починаючи від сільського господарства, медицини, розваг і ЗМІ, закінчуючи освітою, кримінальним правосуддям, безпекою та транспортом, почали переосмислювати та реконструювати відповідно до капіталістичних, індустріальних та бюрократичних моделей з мета

отримання прибутку, зростання та інші імперативи. За словами Стівена Беста, усі ці системи взаємопов'язані та підсилюють одна одну. [20]

Концепція військово-промислового комплексу також була розширена, включивши також індустрію розваг і творчості. Для прикладу на практиці Метью Бруммер описує японську військову мангу та те, як Міністерство оборони використовує популярну культуру та мотиви, які вона породжує, для формування внутрішнього та міжнародного сприйняття.

Альтернативний термін для опису взаємозалежності між військово-промисловим комплексом та індустрією розваг винайдений Джеймсом Дер Деріаном як «військово-промислова медіа-розважальна мережа».

Рей Макговерн поширив цю назву на військово-промисловий комплекс Конгресу-розвідки-медіа-академії-мозкового центру, МІСІМАТТ.

Під час війни в Перській затоці компанія General Electric володіла NBC, будучи субпідрядником для крилатої ракети Tomahawk і ракети Patriot II, обидві з яких широко використовувалися під час війни в Перській затоці. General Electric також виробляє компоненти для стелс-бомбардувальників B-2 і B-52, а також літака E-3 AWACS, які також широко використовувалися під час конфлікту. Під час першої війни в Перській затоці General Electric отримала 2 мільярди доларів у вигляді оборонних контрактів, пов'язаних із зброєю, яка буде використана у війні в Перській затоці та під час вторгнення та подальшої окупації Іраку в 2003 році коаліційними силами. Як зазначив FAIR, «коли кореспонденти та оплачувані консультанти на телебаченні NBC хвалили характеристики зброї США, вони вихваляли обладнання, виготовлене GE, корпорацією, яка виплачує їм зарплату». Прямо повторюючи офіційні точки зору, багато представників ЗМІ називали жертви серед цивільного населення «побічним збитком» і, як і багато військових, намагалися взагалі уникати розмов про існування жертв серед цивільного населення. ЗМІ також повністю оминули основні події. NBC не згадав про 2000 бомбардувань Іраку за одну ніч під час війни, зайшовши настільки далеко, що сказав, що "це тиха ніч на

Близькому Сході". Годдінг Картер Шсказав, що американський уряд повинен "платити за висвітлення в пресі, яке він отримує прямо зараз". Кріс Хеджес, американський журналіст, який писав про війну в Перській затоці для *The New York Times*, зауважив, що засоби масової інформації «так само прагнули служити державі під час війни, як і більшість інших». [19]

Під час бомбардування Югославії НАТО ЗМІ спеціально уникали згадок про жертви серед цивільного населення, навіть згадуючи бомбардування цивільних цілей, таких як інфраструктура. ЗМІ широко поклалися на офіційні урядові та військові джерела НАТО для звітування та неодноразово говорили про поточне та майбутнє озброєння НАТО в сприятливих та очікуваних умовах. Приклади озброєння включають ударний гелікоптер Boeing AH-64 Apache, Northrop Grumman B-2 Spirit і Lockheed F-117 Nighthawk. [16]

Координація ЗМІ та військових була такою, що керівники ЗМІ зустрілися в Пентагоні з військовими, щоб вирішити, що і як висвітлювати. У 2007 році компанія під назвою Defense Solutions найняла колишнього чотиризіркового генерала та аналітика NBC Баррі Маккеффі, щоб подати петицію Девіду Петреусу про купівлю 5000 броньованих машин у Defense Solutions. Згодом Маккеффі виступив на CNBC і похвалив Петреуса. Наступного місяця він публічно закликав Конгрес придбати більше броньованих машин і розкритикував план, який передбачав закупівлю машин у конкурента Defense Solutions. Крім того, джерела ЗМІ не змогли розкрити, як військова промисловість продавала зброю Саддаму Хусейну протягом 1980-х років, коли вони висвітлювали історію Іраку та військові злочини, які він скоїв - часто з американською зброєю.

1.2 Специфіка та особливості ВПК

Військово -промисловий медіакомплекс є відгалуженням ВПК . Такі організації, як Fairness and Accuracy in Reporting, звинуватили військово-промисловий медіа-комплекс у використанні своїх медіа-ресурсів для сприяння мілітаризму, що, згідно з гіпотезою Fairness and Accuracy in Reporting, приносить користь оборонним ресурсам компанії та дозволяє створювати контрольовану розповідь про збройні конфлікти. . Таким чином можна маніпулювати висвітленням у засобах масової інформації, щоб показати підвищену ефективність систем озброєння та уникнути висвітлення жертв серед цивільного населення або зменшити на них увагу. Приклади такого висвітлення включають війну в Перській затоці , бомбардування НАТО Югославії та війну в Іраку. Поширеною практикою серед оборонних підрядників і виробників систем зброї є найм колишніх військових як прес-секретарів. У 2008 році газета *The New York Times* виявила, що приблизно 75 військових аналітиків – багато з яких мають зв'язки у військовій промисловості – були розслідувані Управлінням звітності уряду та іншими федеральними організаціями за участь у багаторічній кампанії з метою вплинути на те, щоб вони стали "сурогати» військової політики адміністрації Буша в ЗМІ. [28]

Слід одразу відзначити, що першості використання терміноконструкції "військово-промисловий комплекс" (далі — ВПК) можна завдячувати завдяки 34-ому Президенту США Дуайту Девіді Ейзенхауеру. У 1961 році в одному зі своїх виступів він зазначив, що, об'єднуючи великий економічний, військовий і науковий потенціал країни, ВПК обов'язково впливає на її внутрішню та зовнішню політику. Передумовою для висловлення такої тези і тогочасного стрімкого розвитку ВПК стала "холодна війна". Загальновідомо, що вона була розв'язана між США і СРСР у другій половині 40-х рр. ХХ ст. Прикметно, що в означених

країнах найвищого ступеня ВПК досяг у 70—80 х рр. ХХ ст. У цей період часу в США, як капіталістично спрямованій державі, військово-промисловий комплекс об'єднував інтереси таких зацікавлених суб'єктів: — військово-промислових монополій; — мілітаристських кіл державного апарату; — власників військових підприємств; — вищих політичних, військових і державних діячів; — представників наукового середовища, громадськості, ідеологів у сфері мілітарі.

У СРСР, як країні з соціалістичним ладом, ВПК ж суттєво відрізнявся, утворюючи сукупність правлячих політичних партій, генералітету, державних установ, міністерств і підприємств оборонної промисловості. Аналіз Звітів Мюнхенської конференції з питань безпеки за останні 10 років дозволяє стверджувати, що з діяльністю сучасного ВПК безпосередньо слід пов'язувати такі процеси, як мілітаризація економіки, загострення міжнародної напруженості, виникнення небезпечно агресивних конфліктів, зовнішнє втручання у внутрішні справи суверенних держав, їхня внутрішня і зовнішня безпекова політика тощо.[27]

Категоріально державне управління ВПК може бути охарактеризовано як будь-яке загально філософське поняття, тобто з позиції універсальності його властивостей, відношення до об'єктивної дійсності та закономірностей розвитку пов'язаних із ним процесів. Мова йде про визначення стану розвитку та функціонування об'єктів та державного управління — ВПК, який представляє собою сукупність державних, військових, промислових, наукових і політикоідеологічних структур, що так чи інакше взаємодіють одна з одною в межах виробництва зброї і військового спорядження, проведення безпекової й оборонної політики, а також політики мілітаризму.

Погоджуємося із думкою І. Чепкова, що відмінністю ВПК від інших секторів і галузей є те, що в межах одного виробничого циклу його техніко-технологічні, управлінські та фінансово-економічні особливості проявляються комплексно й одночасно, тому однаково важливі під час

характеристики стану функціонування ВПК. Це дозволяє визначити ВПК як найважливіший і відносно самостійний суб'єкт у макроекономічній системі держави, який вимагає застосування тільки йому властивих організаційно-функціональних форм і методів державного управління. [14]

В узагальненому вигляді до техніко-технологічних, управлінських і фінансово-економічних особливостей функціонування ВПК можна віднести такі:

- значний управлінський потенціал у структурі трудових ресурсів;
- прогнозування та моніторинг ризиків, надміру притаманних сфері розвитку ВПК;
- стимулювання інноваційної та суміжної із нею діяльності, а також небезпека перенесення на неї ризиків суміжних сфер діяльності ВПК;
- упровадження систематичної перевірки якості продукції, виробленої на підприємствах ВПК;
- специфічність процедури експорту та внутрішнього збуту означеного виду продукції, унікальність застосовуваних технологій менеджменту та маркетингу у цій сфері виробництва;
- значні розміри первинних інвестицій і капіталовкладень у розвиток ВПК, подовження термінів окупності цих інвестицій, які здебільшого спрямовані на задоволення еластичних потреб ринку зокрема на проекти, які є швидкокупними);
- значна доля постійних витрат у загальній собівартості продукції, що випускається підприємствами ВПК;
- повсюдна практика нетрадиційних форм їхнього кредитування, а також специфічності методів оподаткування;
- чітка визначеність тривалості дослідницького і виробничого циклу;
- суттєва відмінність між внутрішніми й експорто-орієнтованими цінами на один і той же виріб підприємств ВПК;
- інноваційний (ефекто покращуючий) характер нової продукції ВПК, тобто військової техніки й озброєння;

— застосування унікальних наукомістких видів технології і матеріалів, невідомих в цивільній промисловості;

— використання підприємствами ВПК спеціалізованого виробничого устаткування під час надскладної праці, яка вимагає наявності висококваліфікованого та вузькоспеціалізованого трудового ресурсу;

— трудомісткість процесів, пов'язаних із виготовленням продукції, а також із проміжним і кінцевим її випробуванням;

— не поодинокість випадків одиничного або дрібносерійного виробництва продукції у ВПК тощо.

Слушними є зауваження С. Домбровської, В. Коврегіна, А. Помази Пономаренко, О. Сальнікової, Г. Ситника, І. Чепкова та ін., що особливості ВПК виконують роль своєрідної буферної зони, у межах якої відбувається міжгалузеве переміщення капіталу. При цьому підвищується інерційність інвестиційних фінансових потоків за рахунок високих бар'єрів, які встановлюються для підприємств при вході на ринок озброєнь, а, відтак, формується емерджентність (закономірності) функціонування і розвитку ВПК. [15]

У продовження думок цих учених зазначимо, що за допомогою ВПК відбувається таке:

1) регулювання розмірів структур і масштабів розміщення власного військового виробництва;

2) забезпечення підготовки населення й економіки до можливих чи вже наявних військових дій.

3) матеріально-технічне оснащення вітчизняних Збройних Сил, а також допомога силам подібного виду, що функціонують за кордоном.

Варто констатувати, що однією з визначальних особливостей ВПК є та обставина, що більша частина доданої вартості, яка виробляється цим комплексом, формується не тільки за допомогою виробничих факторів, а й інтелектуальних. Відтак, інноваційна діяльність і суміжні із нею сфери, зокрема інвестиційна, є головними рушійними факторами, тобто джерелом

позитивного динамічного розвитку ВПК і квінтесенцією системи безпеки держави.

Разом із тим, інноваційна діяльність, у тому числі у ВПК, відзначається підвищенням виникнення ризиків. На наше переконання, для їх мінімізації в умовах ресурсної обмеженості та нестабільності слід застосовувати програмноцільовий підхід і здійснювати планування. [11]

Неврахування цього підходу і, навпаки, акцентування уваги на самому лише об'єднанні поточної господарської й інноваційної діяльності у ВПК (під керівництвом одного суб'єкта державного управління) означає перенесення ризиків з одного виду діяльності на інший, і значну вірогідність загрози щодо втрати балансу між усіма елементами виробничої системи.

Таким чином, варто завжди пам'ятати про таке: отримання максимального науково-технічного й економічного ефекту в роботі ВПК досягається за умови, що кожен об'єкт державного управління перебуває у постійному зворотному зв'язку із його суб'єктами, а саме:

1) органами галузевого управління (які здійснюють поточне управління господарською діяльністю підприємства ВПК і чинить безпосередній вплив на формування його економічної, фінансової, технічної, енергетичної, податкової, соціальної, кадрової політики та ін.);

2) органами управління конкретними проектами (у реалізації яких бере участь суб'єкт господарювання у сфері ВПК, у частині здійснення науково-дослідних, дослідно-конструкторських, дослідно-технологічних робіт, підготовки виробництва конкретних виробів, їх серійного випуску в заданій кількості та в заданий період часу, недопущення можливих фінансових розривів шляхом своєчасного кредитування).

Історико-компаративний аналіз стану розвитку ВПК дозволяє наполягати, що для цього комплексу характерні форми організації та методи управління, які, з одного боку, поступово почали відзначатися експериментальністю, пом'якшенням (зміною пріоритетів з управління на користь адміністрування). А з другого — супроводжуватися, на жаль,

нівелюванням ВПК як утворення загальнопромислового спрямування, що, безперечно, завдало непоправної шкоди його життєздатності й обороноздатності нашої держави загалом. [24]

Крім того, усунути істотні недоліки у функціонуванні ВПК має допомогти вдосконалення вітчизняного законодавства щодо невтручання органів державного управління в організаційно-господарську діяльність підприємств ВПК. Дійсно, таке невтручання передбачає гарантування розвитку вільної конкуренції, утвердження цивілізованих ринкових відносин і безпеліційну трансформацію виробництва шляхом остаточного переходу від планових принципів господарювання до ринкових. Проте подібні очікування щодо невтручання в діяльність ВПК представляються виправданими за умови наявності ефективних органів державного керівництва цим комплексом, а також стійкої та консолідованої нормативно-правової бази.

Аналіз практики державного управління підприємствами ВПК свідчить про те, що вона зводиться виключно до майнових і фінансово-бюджетних відносин, а також кадрових призначень. Говорити про отримання належного зворотного ефекту і зв'язку не доводиться також і тому, що на макрорівні ще остаточно не сформувалися цивілізовані ринкові економічні механізми, а внутрішньовиробнича діяльність підприємств ВПК відбувається з урахуванням застарілих методів, притаманних плановій економіці.

На наше переконання, концептуально реформування вітчизняного ВПК може бути представлено як оновлення, насамперед, оборонних підприємств у частині їх переходу на новітні принципи організаційно-господарської діяльності. Серед них можна виділити такі:

- 1) постійне вдосконалення інноваційно-інвестиційної складової діяльності підприємств ВПК;

2) приведення у відповідність одна одній і в оптимальний стан узагалі виробничого й експериментального і базису підприємств ВПК, здійснення за необхідності їх реструктуризації та реорганізації тощо.

Під час такого реформування ВПК важливо, з одного боку, урахувати особливість соціально-політичних, економічних та інших умов, в яких наразі перебувають, а з другого — уважно підійти та зберегти наявний потенціал ВПК, а також ті конструктивні традиції, що мають цінність для оборонно-промислової сфери. [9]

Зважаючи на це відзначимо, що реформування ВПК країн за сучасних умов може відбуватися як "про" активним шляхом, так і революційним, оскільки передбачаються глибинні зміни остаточний злам стереотипів й архетипів, що формувалися в цій сфері десятки років.

Для цього необхідне здійснення оновлення вітчизняної системи державних стандартів щодо забезпечення життєвого циклу підприємств ВПК, виробнича діяльність яких повинна бути спрямована на виготовлення конкурентоспроможної військової техніки й озброєння. [40]

Спираючись на інформацію, можемо зробити такі висновки, що військово-промисловий медіакомплекс є відгалуженням ВПК. Такі організації, як Fairness and Accuracy in Reporting, звинуватили військово-промисловий медіа-комплекс у використанні своїх медіа-ресурсів для сприяння мілітаризму, що, згідно з гіпотезою Fairness and Accuracy in Reporting, приносить користь оборонним ресурсам компанії та дозволяє створювати контрольовану розповідь про збройні конфлікти. Таким чином можна маніпулювати висвітленням у засобах масової інформації, щоб показати підвищену ефективність систем озброєння та уникнути висвітлення жертв серед цивільного населення або зменшити на них увагу. Приклади такого висвітлення включають війну в Перській затоці, бомбардування НАТО Югославії та війну в Іраку. Поширеною практикою серед оборонних підрядників і виробників систем зброї є найм колишніх військових як прес-секретарів. У 2008 році газета *The New York*

Times виявила, що приблизно 75 військових аналітиків – багато з яких мають зв'язки у військовій промисловості – були розслідувані Управлінням звітності уряду та іншими федеральними організаціями за участь у багаторічній кампанії з метою вплинути на те, щоб вони стали «сурогатами» військової політики адміністрації Буша в ЗМІ. [8]

В узагальненому вигляді до техніко-технологічних, управлінських і фінансово-економічних особливостей функціонування ВПК можна віднести такі:

- значний управлінський потенціал у структурі трудових ресурсів;
- прогнозування та моніторинг ризиків, надміру притаманних сфері розвитку ВПК;
- стимулювання інноваційної та суміжної із нею діяльності, а також небезпека перенесення на неї ризиків суміжних сфер діяльності ВПК;
- упровадження систематичної перевірки якості продукції, виробленої на підприємствах ВПК;
- специфічність процедури експорту та внутрішнього збуту означеного виду продукції, унікальність застосовуваних технологій менеджменту та маркетингу у цій сфері виробництва;
- значні розміри первинних інвестицій і капіталовкладень у розвиток ВПК, подовження термінів окупності цих інвестицій, які здебільшого спрямовані на задоволення еластичних потреб ринку зокрема на проекти, які є швидко окупними);

1.3 Структура оборонної промисловості

Державні установи та організації-замовники. Це можуть бути як представники Міністерства оборони, так і інших силових відомств та органів влади. Від даних установ залежить прийняття рішень про загальне переозброєння або створення окремих нових зразків, постановка технічного

завдання, проведення конкурсу серед підрядників та затвердження готових проектів.

У різних країнах, кількість установ, повноважних робити держзамовлення на розробку і виробництво тих чи інших озброєнь різне. Так, в Радянському Союзі, цими питаннями відало Головне Автобронетанкове управління і Головне ракетно-артилерійське управління. У Сполучених Штатах, кожен з п'яти видів збройних сил, а також об'єднані командування (наприклад, командування спеціальних операцій) і ряд інших силових структур можуть самі здійснювати державні замовлення на розробку того чи іншого зразка, проте їх повноваження щодо замовлення виробництва затвердженої моделі обмежені до узгодження у відповідних комітетах конгресу. [12]

Науково-дослідні та дослідно-конструкторські організації. Це спеціалізовані науково-дослідні інститути і конструкторські бюро, найчастіше закритого типу, які займаються проектуванням і створенням експериментальних моделей. У Сполучених Штатах та інших країнах з ринковою економікою, проектуванням і створенням нових зразків можуть займатися і приватні підприємства, однак, вони зобов'язуються організувати режим секретності при здійсненні розробок, щоб не допустити розголошення державної таємниці.

Оборонне виробництво. Заводи, фабрики, верфі, які займаються виготовленням стрілецької зброї і боєприпасів, складанням одиниць бойової техніки. літальних апаратів, будівництвом і спуском на воду військових судів, виробництвом ядерної зброї і т. д. У Радянському Союзі було прийнято зосереджувати виробництво в мономістах із закритим виробничим циклом і обмеженнями на в'їзд / виїзд з них (наприклад, Дніпропетровськ довгий час був «закритим містом»). [14]

Структурні підрозділи збройних сил, що займаються проведенням військових випробувань (проведених після випуску обмеженої партії

конкретного зразка озброєнь), а також постановкою на озброєння нового і зняття з озброєння застарілого і організацією складського зберігання.

Міжнародна торгівля і постачання зброї за кордон (наприклад, дружнім режимам і рухам опору). Ведеться уповноваженими на те державними підприємствами.

В окремих країнах, переважно з ринковою економікою, наприклад у США, існують також специфічні галузі ВПК, такі як військово-промислове лобі, тобто об'єднання промисловців і підприємців, які проводять узгоджену політику підтримки військових кампаній держави з метою отримання нових замовлень, для чого ними в конгрес делегуються свої власні підлеглі чи лояльні їм політики, які надалі займаються послідовним відстоюванням позицій військових промисловців (операція «Буря в пустелі» і війна в Іраку були пролобійовані саме ставлениками ВПК в союзі з співчуваючими мілітаристам конгресменами). [13]

В оборонній промисловості існують фундаментальні розриви: головним з них є напруга між суспільними благами та приватними цілями. Корпорації хочуть високих прибутків і якомога більшого монопольного становища. Громадськість хоче найкращого, але найдешевшого захисту. Акціонери зазвичай винагороджують за ефективність, але оборонна промисловість за своєю суттю має неефективні аспекти. Наприклад, економіка може вимагати меншої кількості верфей, але політики стверджують, що ВМС люблять шість верфей і політичну підтримку дванадцяти сенаторів, яких вони приводять, наприклад.

Вашингтон, Уолл-стріт і Мейн-стріт мають різні культури. Громадськість загалом не розуміє складності та невизначеності, притаманної військовим контрактам. Наприклад, небагато людей, які читають про аерокосмічні компанії або інвестують у них, розуміють, що кожен успішний космічний запуск — це маленьке диво.

Після закінчення холодної війни всі хотіли дивідендів миру. Зіткнувшись із скороченням оборонних бюджетів, конгломерати

покинули оборонну промисловість. Служби тим часом намагалися зберегти дієздатність. Було запущено менше програм, і завершення програми стало займати більше часу. Потреби клієнтів були незрозумілими. Невизначеність зростала з технологічним і політичним ризиком. Зали засідань вирішили, що галузі потрібні більш глибокі кишені, щоб впоратися з нестабільністю.

На заході під назвою «Темна вечеря Перрі» на початку правління адміністрації Клінтона тодішній міністр оборони Вільям Перрі викликав провідних керівників оборонної промисловості та сказав, що більшість їхніх компаній доведеться зникнути. Це допомогло розпалити хвилю консолідації, яка була в основному горизонтальною – компанії, які купували різні можливості.[6]

До середини дев'яностих компанії, що залишилися, йшли добре, але Уолл-стріт хотіла більшого. Електроніка набувала все більшого значення в промисловості. Наприклад, 55% вартості есмінця Aegis в доларах припадає на його електроніку. Тож зали засідань підштовхнули новий виток інтеграції, цього разу вертикальної, підібравши постачальників ІТ та електроніки. Питання для уряду полягало в тому, чи компанії стають кваліфікованими інтеграторами чи вбивають конкуренцію. Пік хвилі консолідації припав на спробу Northrop Grumman злитися з Lockheed Martin. Злиття було заблоковано через побоювання, що одна фірма захопить занадто великий ринок оборонної електроніки.

До кінця 1990-х років 107 фірм перетворилися на п'ять. Хоча більшість людей продали свої акції оборонного сектору в 1992 році, припускаючи, що «мир на землі настав», протилежний інвестор, який купив акції оборонного сектору того року, побачив би, що їхні інвестиції зросли б у сім разів проти потроєння S&P.

1990-ті роки стали ідеальним штормом: технологічні зміни, бюджетний спад, невизначеність і поява нової філософії бізнесу: спеціалізація, а не конгломерація. Як сказав Норман Августин, результати

комерційної диверсифікації оборонної промисловості не заплямовані успіхом.[22]

Результатом усієї цієї консолідації є невелика група оборонних і аерокосмічних компаній, відокремлених від решти економіки. Є три рівні оборонних підрядників, які отримують приблизно три сторони розподілу грошей за контрактами на оборону. Кожна з п'яти компаній вищого рівня має майже повний спектр можливостей. Існує приблизно 300 000 підрядних компаній третього рівня, які перебувають під захистом Конгресу та малих підприємств. Деякі бояться втратити ці переваги, якщо вони занадто сильно виростуть. Велика п'ятірка купує другий рівень, тобто його стискають з двох сторін. Великі компанії укладають багато субпідрядів одна з одною. Без компаній другого рівня наступний рівень великих гравців міг би не виникнути, створюючи проблеми конкуренції.

Сьогодні компанії потрібна величезна критична маса, щоб бути великим оборонним підрядником з близько 10-15 мільярдів доходів. Європейські компанії повинні збільшити масштаби, щоб відповідати цьому. Якщо підрядники другого рівня не набувають досвіду у своїй ніші, їх вбивають.[7]

Тож уряд отримав те, що хотів: кілька підрядників першого рівня з широкими можливостями. Наслідки цих змін неясні.

Тепер давайте повернемося назад і поглянемо на цю саму історію через фінансову призму.

У 1990-х роках оборонна промисловість почала працювати як традиційний бізнес. Сьогодні оборонна промисловість конкурує за долари інвестицій з більш широким ринком. Але він має нижчу маржу. Маржа наблизилася до 10%, збільшившись з 6%. Зараз вони трохи падають. Це низька маржа порівняно з аналогічними галузями — наприклад, комп'ютерне обладнання, комунальні послуги та засоби виробництва.

Загальноприйнята думка полягає в тому, що оборонна промисловість повинна мати нижчу віддачу, ніж конкуренти. Причини, як правило,

полягають у тому, що оборонна промисловість має менший ризик, Пентагон оплачує «все», R&D та оплачені активи, галузь має довгострокові контракти та FYDP, і нікому не дозволено зазнати краху.[32]

Але нестабільність доходів очевидно висока. Витрати на оборону ніколи не досягають цілей FYDP (п'ятирічного оборонного плану). Щоб мати справу з нижчою маржею, компанії шукають способи знизити свій ризик. Існує хибне відчуття передбачуваності. Влада цього не цінує.

Невизначеність і низька маржа ускладнюють залучення високомаржинального бізнесу. Наприклад, проект Bioshield, спрямований на боротьбу з біотероризмом, не може залучити провідні біотехнологічні компанії. Можливо, має сенс дозволити компаніям вищу маржу.

Політична неможливість отримати 10% маржу означає, що оборонні підрядники постійно прагнуть знизити свій ризик — утримуючи волатильність, розміщуючи заводи по різних округах Конгресу, шукаючи довгострокових контрактів і одержуючи від покупця оплату досліджень і розробок. Це все методи придбання стабільності доходів.

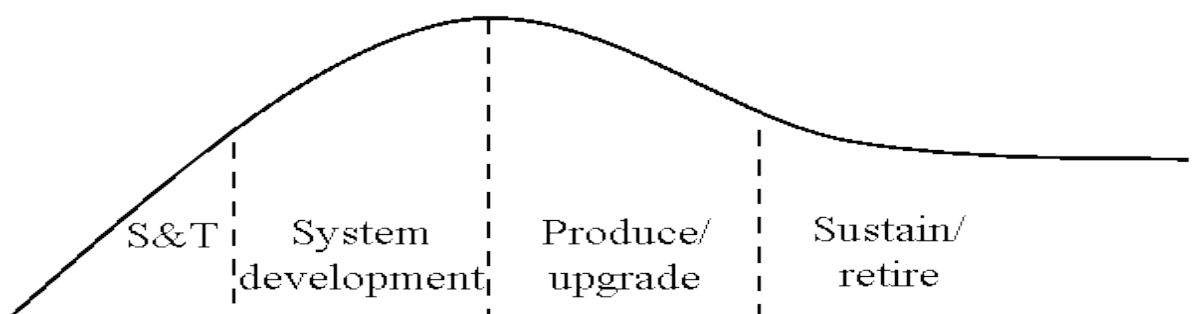
Є кілька способів, якими галузь може створити вартість; зростання (дохід), маржа (повернення), інвестований капітал і конкурентна перевага. В оборонній промисловості доходи обмежені політикою та бюджетом. Конкурентна перевага порушується технологічними змінами. Компанії можуть реагувати на такі зміни шляхом придбання. Маржа готівки покращується завдяки скороченню інвестицій і витрат, але фірми незабаром досягають скляної стелі маржі. Обсяг використаного інвестованого капіталу є однією з областей, де фірми можуть отримати сіно. Таким чином, консолідація призвела до вилучення капіталу з оборонної промисловості, обмежуючи інвестиції. Компанії скоротили свою базу активів часів холодної війни та скоротили витрати на дослідження та розробки. Під час холодної війни оборонні фірми інвестували 4% своїх доходів у дослідження та розробки. Сьогодні цей показник становить 1,5%. Деякі з цих змін пояснюються бізнес-зрушеннями; ІТ, наприклад, має

нижчі витрати на дослідження та розробки. Питання в тому, хто займатиметься дослідженнями та розробками, якщо промисловість цього не робитиме.[31]

І що? Проект «Зміцнення ядра» в CSIS певним чином запитує про здоров'я галузі. Але насправді це надто просте запитання. Галузь виживе, якщо виживе оборонний бюджет. Справжня проблема полягає в тому, чи відповідають стратегії виживання галузі цілям державних політиків. У Пентагоні кажуть, що все гаразд, але питання полягає в тому, чи ми пропускаємо тонкі, довгострокові проблеми, оскільки кризи немає. Ми можемо поставити під загрозу нашу технологічну перевагу та зменшити наші можливості.

Розуміння структури та динаміки галузі допомагає виявити помилки політики. Наприклад, DARPA не розглядає прагнення до ефективності. Інновації часто можна сплутати з марнотратством. Міністерство оборони наголошує на централізації назад. Спосіб управління складністю – децентралізація.

Оборонна промисловість має своєрідний життєвий цикл.

Він проходить у чотири етапи: наука і технології (S&T), розвиток системи, виробництво/модернізація та підтримка/вихід. Витрати швидко зростають до фази виробництва, а потім починають знижуватися, досягаючи

рівноваги на фазі підтримки. Продуктові інновації виникають першими; процес інновацій на пізніх стадіях.[34]

Науково-технічний етап передбачає більшу частину інноваційних продуктів. Відбулося падіння фінансування науки та технологій та інвестицій у дослідження та розробки. Голдуотер-Ніколс поховала посаду науки та досліджень і розробок в ієрархії Пентагону. Зараз недостатньо уваги приділяється інноваціям процесів. Складність загрожує управлінню системами та програмним забезпеченням. На задній частині циклу ключовим питанням є те, як зберегти активоемні сектори промисловості, які стикаються з низькими обсягами (кораблебудування, космічний запуск). Методи, прийнятні в звичайних галузях промисловості з великими обсягами виробництва Six Sigma, ощадливе виробництво не можуть не повністю застосовуватися в оборонній промисловості.

Змінилися стосунки із замовником, різні підрядники підходили по-різному. Boeing займається чистим аутсорсингом та інтеграцією. Northrop Grumman і Lockheed Martin зберігають глибший досвід. Raytheon прагне вертикальної інтеграції, зростання знизу вгору. ВАЕ намагався відіграти роль глобального інтегратора, але закони про передачу технологій ускладнюють це. Ринок і влада (покупець) вирішують, яка модель краще.

Менша кількість покупців означає обмежену конкуренцію. Зменшення запусків програм призводить до відсутності продавців. Виняток становлять такі технології, як БПЛА. З усіма послугами, які прагнуть до інновацій, з'явилася 21 компанія, яка їх надає.[5]

Структура галузі багато в чому залежить від того, чого хочуть покупці. У мирний час вартість є головною метою. Продуктивність і графік відходять на другий план. У часи холодної війни продуктивність була ключовою, а вартість і графік мали менше значення. На війні графік має значення, а продуктивність і особливо вартість мають менше значення. У кожному режимі поняття ризику різне. Нинішня проблема полягає в тому, що ми перебуваємо між війною та миром.

Висновки до розділу 1

Розглянувши тему «Характеристика ВПК», ми можемо зробити такі висновки:

1. Основним чинником ВПК, відносин між збройними корпораціями є те, що обидві сторони отримують вигоду – одна сторона отримує військову зброю, а інша отримує плату за її постачання;
2. Концепція ВПК, також була розширена включаючи також індустрію розваг та послуг;
3. Практика державного управління підприємством ВПК, свідчить про те, що вона зводиться виключно до майнових і фінансово бюджетних відносин, також до кадрових призначень;
4. В оборонній промисловості існують фундаментальні розриви головним із них є напруга між суспільними благами та приватними цілями.
5. В узагальненому вигляді до техніко-технологічних, управлінських і фінансовоекономічних особливостей функціонування ВПК можна віднести такі:
 - значний управлінський потенціал у структурі трудових ресурсів;
 - прогнозування та моніторинг ризиків, надміру притаманних сфері розвитку ВПК;
 - стимулювання інноваційної та суміжної із нею діяльності, а також небезпека перенесення на неї ризиків суміжних сфер діяльності ВПК;
 - упровадження систематичної перевірки якості продукції, виробленої на підприємствах ВПК;
 - специфічність процедури експорту та внутрішнього збуту означеного виду продукції, унікальність застосовуваних технологій менеджменту та маркетингу у цій сфері виробництва;

РОЗДІЛ II ОСОБЛИВОСТІ ВПК КРАЇН АЗІЇ (НА ПРИКЛАДІ ІНДІЇ)

2.1 Поняття про ВПК країн Азії (на прикладі Індії).

Оборонна промисловість — це комерційний сектор, який займається проектуванням, виробництвом і обслуговуванням військових об'єктів, обладнання та матеріалів, у тому числі ветеранів. Оборонна промисловість Індії є сектором, який має вирішальне значення зі стратегічної точки зору не лише для нації, але навіть для її захисту.

За останні п'ять років Індія була найбільшим імпортером оборонних технологій. Однак протягом останніх кількох років Індія зосередилася на зниженні своєї залежності від імпорту оборонної продукції з інших країн за допомогою таких програм, як «Make in India» і «Atmanirbhar Bharat».

Індія хоче зміцнити свою оборонну промисловість за допомогою цих ініціатив і розвинути свою незалежність, щоб вона могла протистояти загрозам з боку своїх конкурентів. Індія була змушена зробити такий вибір через зростаючі проблеми національної безпеки.[49]

Оборонні резерви Індії стали помітнішими після нападу Росії на Україну. Фондові ринки залишалися в ведмежому стані, але небагато оборонних акцій кинули виклик цій тенденції та продовжували рости. Для індійських інвесторів у реальному часі це може виявитися вигідною можливістю.[52]

Оборонні запаси перевершили ринок навіть під час нинішнього спаду ринку, оскільки багато інших країн збільшили свої витрати на оборону. Крім того, станом на 2020 рік Індія входила до п'ятірки найбільших витрат на оборону у світі.

Стокгольмський міжнародний інститут дослідження проблем миру (SIPRI) повідомляє, що з 2019 року світові військові витрати щорічно збільшувалися на 2,6%. Це відображає глобальний пріоритет, наданий обороні, що робить оборонні запаси важливими компонентами вашого портфеля у 2023 році.[51]

Крім того, ряд найкращих підприємств котируються на фондовому ринку Індії та високо цінуються за їхню успішну роботу в оборонній промисловості. Це найпопулярніші акції оборонного сектора .

Сектор оборонної промисловості Індії є стратегічно важливим сектором Індії . Індія має одну з найбільших у світі збройних сил із чисельністю понад 14,4 лакх (1,44 мільйона) активного персоналу. Вона має найбільшу у світі добровольчу армію з понад 51 лакхом (5,1 мільйона) персоналу. Загальний бюджет індійських військових на 2021 фінансовий рік становить 4,78 лакх крор (еквівалент 5,6 трлн рупій або 70 мільярдів доларів США у 2023 році). Вона має третій за величиною річний оборонний бюджет після США (732 млрд доларів США) і Китаю (261 млрд доларів США). Це другий за величиною оборонний імпортер після Саудівської Аравії, на який припадає 9,2% світового імпорту зброї. Індія має внутрішню оборонну промисловість, 80% якої належить державі. Державний сектор включає DRDO та його 50 лабораторій, 4 оборонні верфі, 12 оборонних блоків живлення . Індія має нову політику оборонних закупівель, закупівель і виробництва, спрямовану на скорочення імпорту та збільшення внутрішнього виробництва. [50]

« Політика оборонного виробництва 2018 року » (DPtP-2018) має на меті увійти до п'ятірки провідних світових виробників аерокосмічної та оборонної промисловості з цільовим обсягом річного експорту в 5 мільярдів доларів США до 2025 року. 12% у всьому світі експорт зброї (за вартістю) досягає Індії. Індія виробляє лише від 45% до 50% оборонної продукції, яку вона використовує, а решта імпортується. Військово-промисловий комплекс Індії мало успіхів, і лише нещодавно приватному сектору було дозволено увійти в оборонне виробництво. Індійський оборонний експорт становив 4682 крор (0,66 мільярда доларів США) у 2017–2018 роках і 10 500 крор (1,47 мільярда доларів США) у 2018–2019 роках із експорту 8 оборонних державних підприємств Індії (DPSU) та 41 боєприпасного заводу (OF) у 2018–2019

роках.) склав 800 крор рупій (7,6% від загального експорту оборонної продукції). Протягом 2014-2018 рр. Індія була другим у світі імпортером оборонної продукції.

Військовий бюджет Індії становить приблизно 1,49% на 2018–19 роки від загального ВВП . Проте майже стільки ж вона витрачає на імпорт зброї з інших країн.

Його витрати на оборону за 2017–18 фінансовий рік, виходячи з асигнувань Міністерства фінансів, становили 86 488 крор на оборонний капітал і 2 96 000 крор на оборонні пенсії.

Розподіл служб/відділів у відсотках від загального кошторису оборони на 2017–18 роки:

- Армія : 55,9%
- ВПС : 22,5%
- ВМС : 14,6%
- DRDO: 5,7%
- DGOF: 0,8%
- DGQA: 0,5%

На індійську армію припадає більше половини загального оборонного бюджету Індії, причому більша частина витрат йде на утримання місць розквартирування, зарплати та пенсії, а не на важливу зброю та боеприпаси. Станом на 2019 рік існує 25% дефіциту попиту на військовий бюджет порівняно з фактичними бюджетними асигнуваннями уряду. Існують пропозиції використовувати військовий земельний банк, щоб отримати більше коштів для подолання цієї прогалини для модернізації армії новітнім обладнанням. З листопада 2019 року уряд звільнив імпордне оборонне обладнання від митних та імпортних мит на п'ятирічний період, протягом якого вітчизняне виробництво навряд чи задовольнить технічний попит сил. Це призведе до економії ₹25 000 крор (3,5 мільярда доларів США), які можуть бути використані для модернізації сил.

Уряд Індії наполягає на більшій індигенізації військової техніки, оскільки Індія імпортує значну кількість свого оборонного обладнання та платформ. У період з 2016 по 2020 рік на Індію припадало 9,5% загального світового імпорту зброї. З 2000 по 2022 рік Росія, Франція, Ізраїль, Сполучені Штати та Сполучене Королівство були першими 5 країнами, звідки Індія імпортує свою зброю. Таким чином у 2022 році уряд Індії скасував імпорт кількох великих оборонних платформ і обладнання, яке включало гелікоптери для берегової охорони, всюдиходи (ATV) і ракети малої дальності. На додаток до цього, Міністерство оборони почало оприлюднювати списки корінізації, які складаються з обладнання та платформ, які уряд має на меті повністю індегінізувати до грудня 2025 року. Міністерство оборони також заявило, що обладнання та платформи, які перебувають у третьому списку корінізації, може призвести до того, що державні замовлення на суму понад 2 10 000 крор рупій будуть розміщені на оборонній промисловості Індії протягом наступних п'яти років.

Таблиця «Поставки зброї НА Індію»

Поставки зброї на Індію			
Експорт (1990 мільйонів доларів)		Імпорт (1990 мільйонів доларів)	
2010 рік	2019 рік	2010 рік	2019 рік
5	115	2,909	2,964

Порівняно з іншими родами збройних сил, індійська армія споживає 50% оборонного бюджету, є найменш технологічно інтенсивною та найповільніше адаптує обладнання, має багаторічний цикл закупівель, а польові випробування перед закупівлею тривають кілька років, іноді без них. призводячи до будь-яких закупівель, наприклад, солдатський ручний GPS із

підтримкою місцевого населення "Sathi" PDA "Beta Project" був залишений на півдорозі, і солдати досі не мають КПК. Щоб прискорити цикл розробки нових технологій і краще відповідати вимогам кінцевих користувачів, армія звернулася до DRDO з проханням взяти більше армійського персоналу для участі в проектних групах розробки технологій DRDO.

Збройні сили Індії використовують численні успішні місцеві технології, створені DRDO, зокрема Varunastra , Maareech , Ushus , Advanced Light Torpedo (TAL) Shyena ; Технології електронної боротьби, радары, композитні матеріали для LCA, AEW&C, Astra , LCA Tejas ВПС Індії; ASAT , BrahMos , ракета Nag , SAAW, Arjun MBT Mk 1A, 46-метровий модульний міст, MPR, LLTR Ashwin армією.

Послужний список Індії як експортера зброї був скромним через експортні обмеження для організацій-виробників, таких як OFB . OFB експортує зброю та боєприпаси, запчастини до зброї, хімікати та вибухові речовини, парашути, шкіру та предмети одягу до більш ніж 30 країн світу, наприклад до Таїланду , Малайзії , Індонезії , Шрі-Ланки , Бангладеш , Німеччини , Бельгії , Туреччини , Єгипту, Оман Ізраїль Кенія , Нігерія , Ботсвана, Чилі , Суринам і США. [24],

Однак завдяки ліберальній політиці, прийнятій урядом прем'єр-міністра Нарендри Моді з 2014 року, відбулося значне збільшення експорту оборонної продукції Індії. Згідно з останніми офіційними даними, оприлюдненими у верхній палаті індійського парламенту - Раджа Сабха , експорт оборонної продукції Індії підскочив на 700% лише за два роки. Дозвіл на експорт зріс з 213 мільйонів доларів у 2016–2017 фінансових роках до 1,5 мільярдів доларів у 2018–19 фінансових роках (період з квітня по березень). Стокгольмський міжнародний інститут дослідження проблем миру зазначив, що три індійські компанії, які входять до 100 найкращих оборонних компаній, а саме Hindustan Aeronautics Limited , AVANI та Bharat Electronics Limited припадає 1,2% оборонного експорту з топ-100.

У березні 2011 року Нью-Делі погодився продати Маврикію свій перший багатоцільовий офшорний патрульний корабель (OPV) під назвою «Баракуда», розроблений і побудований місцевими жителями. У березні 2017 року Індія завершила угоду з М'янмою щодо продажу легких торпед місцевої розробки на суму 37,9 млн доларів США. Подібні військово-морські платформи також були продані до Шрі-Ланки та В'єтнаму.

У вересні 2017 року AWE забезпечила своє найбільше експортне замовлення з ОАЕ на постачання 40 000 одиниць 155-мм артилерійських снарядів на суму 3,22 мільярда рупій (40 мільйонів доларів США).^[31] У серпні 2019 року AWE отримала друге замовлення від ОАЕ на поставку ще 50 000 артилерійських снарядів. [39]

У 2021 році міністр оборони Раджнатх Сінгх заявив, що Індія готова експортувати різні типи ракетних систем, легкі бойові літаки, вертольоти, багатоцільові легкі транспортні літаки, військові кораблі та патрульні кораблі, артилерійські системи, танки, радары, військові транспортні засоби, системи радіоелектронної боротьби та інші системи зброї для країн регіону Індійського океану.

Приватні компанії

- Системи та технології протиповітряного захисту Адані
- Aerolloy Technologies спеціалізується на виробництві виливків зі сплавів на основі титану та нікелю
- Системи захисту Ashok Leyland
- Alpha Design Technologies
- Продукти для мікрохвильової печі Astra
- Apollo Micro Systems
- BrahMos Aerospace
- Кузня Бхарат Centum Electronics
- Системи CRON
- Crown Group
- Data Patterns (India) Ltd

- Системи DCX
- Динамічні технології
- EyeROV
- Годрей і Бойс
- HBL Power Systems
- High Energy Batteries Ltd.
- PTC Industries
- Reliance Naval Shipyard у партнерстві з MDL.
- Kalyani Group розробляє передову буксировану артилерійську систему DRDO (ATAGS) .

- Kineco Limited
- Krishna Defense & Allied
- Larsen & Toubro – озброєння L&T охоплює системи озброєння наземного базування, системи протиповітряної оборони та артилерії та модернізації, системи запуску морської зброї з системами керування вогнем, бойові інженерні системи, зв'язок, авіоніку, С4І та ракетні системи. L&T проектує та створює критично важливі аерокосмічні компоненти, системи відстеження та запуску для космічних місій, а також для Збройних сил.

- Tardid Technologies , виробник USV
- Tata Advanced Systems Захисні системи Техмасо
- Вагони Титагарх
- Зображення Tonbo
- Triveni Engineering & Industries Limited
- SSS Defense
- Mahindra Aerospace
- Mahindra Defense Systems Ltd.
- МКУ
- Paras Defence And Space Technologies Ltd.
- MTAR Technologies

- Raphe Mphibr Pvt Ltd
- Пандж Ллойд
- Самтел Авіоніка
- Sandeep Metalcraft Pvt Ltd Sika Interplant Systems Ltd.
- Solar Industries India
- Torus Robotics
- Вінвелі
- ideaForge
- Оптимізований Electrotech

У вересні 2019 року DRDO сформулювала «Політику та процедури DRDO для передачі технологій» і опублікувала інформацію про «Партнерство між DRDO та галуззю: синергія та зростання та продукти DRDO з потенціалом для експорту». Під час Vibrant Goa Global Expo and Summit 2019 у жовтні DRDO підписала контракти на передачу технологій із 16 індійськими компаніями, включаючи 3 стартапи, для виробництва продукції для використання Збройними силами Індії. Це включало високий термін придатності, високу поживність, готові до вживання харчові продукти на ходу, які можна споживати в складній місцевості та поганій погоді. Для посилення вітчизняного оборонного виробництва делегація міністра оборони Раджната Сінгха в листопаді 2019 року включала 50 індійських компаній, які шукали російських партнерів і спільні підприємства для оборонного виробництва в Індії. DRDO та ISRO погодилися співпрацювати в індійському проекті орбітального космічного корабля з екіпажем під назвою Gaganyaan, під час якого різні лабораторії DRDO пристосовуватимуть свої оборонні можливості відповідно до потреб космічної місії ISRO. Щоб стати лідером технологічних досліджень і виробництва, зменшити залежність від імпорту та підвищити самозабезпеченість, керівник DRDO закликав до більшої співпраці з промисловістю, приватним сектором, дослідницькими та освітніми інститутами, включаючи ІІТ та NIT. [41]

ПІІ в оборону

Незважаючи на те, що уряд Моді докладася всіх зусиль, щоб залучити ПІІ в оборонний сектор, спочатку підвищивши обмеження з 26% до 74% через автоматичний маршрут і 100% через схвалення Міністерства оборони, за допомогою чого іноземна компанія-інвестор може мати до 100% власності в оборонному секторі. виробництво, він отримав жахливу реакцію з мізерними інвестиціями лише ₹56 лаків (0,08 мільйона доларів США) у 2014–15 роках, 71 лак (0,10 мільйона доларів США) у 2015–16 роках, 7 лаків рупій (0,01 мільйона доларів США) у 2017 році –18 і ₹15 крор (2,18 мільйона доларів США) протягом 2018–19 років. [42]

Таблиця «Порівняння загального обсягу ПІІ»

рік	Загальний обсяг ПІІ в оборону
2014–15 рр	0,08 мільйона доларів США (56 лаків)
2015–16 рр	0,10 млн доларів США (71 лак)
2017–18 рр	0,01 мільйона доларів США (7 лаків)
2018–19 рр	2,18 мільйонів доларів США (15 крор)

9 серпня 2020 року було оголошено імпордне ембарго на 101 товар оборонного призначення. Протягом п'яти років ці товари буде заборонено ввозити.

31 травня 2021 року уряд Іспанії оголосив про заборону 108 товарів, які були виключені з попереднього списку. Це також включає п'ятирічний дорожній мап для просування корінних народів. Уряд назвав цей список «другим позитивним списком для коренізації» .

До них належать такі системи озброєння, як артилерійські гармати, штурмові гвинтівки, корвети, транспортні літаки, легкі бойові гелікоптери (LCH) і навіть колісні броньовані бойові машини (AFV).

Незважаючи на стратегічну та економічну важливість оборонного сектору, було багато скандалів, які були пов'язані з оборонними угодами, пов'язаними з імпортом іноземної зброї урядом Індії. Багато з цих скандалів включають звинувачення у хабарництві та ймовірну участь посередників. Цих передбачуваних посередників також називають лобістами, агентами з продажу зброї або торговцями зброєю. До 1980-х років агентська діяльність або лобіювання від імені іноземних оборонних компаній було законним в Індії, однак через політичні наслідки скандалу Vofors, який стався у 1980-х роках, уряд Індії заборонив агентам брати участь у оборонних угодах. Це було пов'язано з появою звинувачень проти деяких індійських політиків і чиновників оборони в отриманні винагороди за укладення угоди між Vofors та урядом Індії. [38]

Незважаючи на те, що торговці зброєю або агенти зі зброї викликають суперечки в оборонному секторі, повідомлялося, що їх роль і участь є критично важливими для будь-якої оборонної угоди між іноземними оборонними компаніями та урядом Індії. Стверджується, що збройні агенти можуть маніпулювати процесом закупівель, оскільки вони мають засоби для виплати значних комісійних політикам, військовим чиновникам і бюрократам, що робить їх постійно присутніми в оборонних угодах. На додаток до цього, члени Міністерства оборони та військові чиновники заявили, що збройні агенти мають повноваження маніпулювати тим, що написано в звітах про випробування зброї, а генерал В. К. Сінгх, колишній індієць Начальник штабу армії заявив, що сфера діяльності лобістів у міністерстві оборони поширюється на рівень, де агенти мають доступ до секретних розвідданих і знають внутрішню роботу міністерства. [36]

За даними Центрального бюро розслідувань (СВІ), Віпін Кханна, Судхір Чудрі та Суреш Нанда були трьома найбільшими та

найвпливовішими торговцями зброєю. Стверджується, що Кханна, Чоудрі та Нанда почали домінувати в оборонному секторі ще до скандалу з Бофорсом у 1980-х роках, і їхні родини зберегли свої позиції. Імовірно, їхні комісії від угод зі зброєю можуть досягати 15%. Повідомляється, що Кханна, Чоудрі та Нанда зіграли вирішальну роль у схваленні оборонних угод, оскільки завдяки своєму впливу та зв'язкам в Індії вони мали можливість отримати угоду через політичний та бюрократичний процес закупівель. Усі троє чоловіків та члени їхніх сімей були звинувачені в кількох оборонних скандалах, однак жодне зі звинувачень проти них так і не було доведено.

Декілька інших осіб також були підозрюваними або, за чутками, меншими торговцями зброєю або агентами з продажу зброї. Це включає Абхішека Верму, який, як повідомляється, видавав себе могутнім торговцем зброєю, але, згідно з СВІ, Верма лише прикидався, що займає цю посаду, і, за словами партнерів Верми, які анонімно говорили з *Economic Times* для своєї статті, Верма мав створив хибний образ як свого бізнесу, так і свого багатства. У 2012 році Верма був заарештований СВІ за порушення Закону про державну таємницю, але в 2017 році Верма був звільнений судом через відсутність доказів проти нього. Іншою особою, яку звинувачують у торгівлі зброєю, є Санджай Бхандарі, який втік до Сполученого Королівства у 2016 році та зараз веде справу про екстрадицію, оскільки уряд Індії хоче екстрадувати Бхандарі до Індії, щоб йому пред'явили звинувачення у відмиванні грошей та ухиленні від сплати податків. СВІ також звинуватило Мохіндера Сінгха Сахні в тому, що він був дрібним торговцем зброєю, під час розслідування щодо нього. [43]

На додаток до цього, неіндійські громадяни також були звинувачені в нібито даванні хабарів і відкатів за вплив на оборонні угоди в Індії. Серед них Крістіан Мішель, громадянин Великої Британії, який був екстрадований до Індії з Об'єднаних Арабських Еміратів у 2018 році. Мішель був звинувачений СВІ та Директоратом з правоохоронних органів у тому, що він нібито був одним із посередників у підкупі індійським вертольотом у 2013

році. скандалу , і перебував під вартою в Індії більше двох років, а індійські суди відмовили йому у звільненні під заставу.

2.2 Специфіка та особливості ВПК країн Азії (на прикладі Індії)

Згідно з індексом глобальної могутності, індійський оборонний сектор займає четверте місце за вогневою потужністю з показником 0,0979 (0,0 - найвищий бал). Уряд Індії встановив мету оборонного виробництва на рівні 25 мільярдів доларів США до 2025 року (включаючи 5 мільярдів доларів США за рахунок експорту до 2025 року). Індія є одним із найбільших у світі витрат на оборону, її загальні витрати становлять рупій. 5,25 крор (66 мільярдів доларів США), що становить 13,31% від загального бюджету та вказує на збільшення порівняно з бюджетним кошторисом на 2021-2022 роки на рупій. 46970 крор (5,9 мільярда доларів США).

Військові витрати Індії у розмірі 76,6 млрд. доларів США посіли третє місце у світі в 2021 році. Це на 0,9% більше, ніж у 2020 році, та на 33%, ніж у 2012 році.

Вартість оборонної продукції країни перевищила рупій. 1 крор (12 мільярдів доларів США) вперше в результаті ключових реформ, спрямованих на стимулювання зростання в секторі, що має величезний потенціал. Ця цифра становила рупій. 108330 крор (13,07 млрд доларів США) у 23 фінансовому році в порівнянні з рупіями. 95 000 крор (11,47 мільярда доларів США) у 22 фінансовому році та рупій. 54 951 крор (6,63 мільярда доларів США) п'ять років тому.[44]

Вартість оборонного імпорту Індії склала 463 мільйони доларів США у 20 фінансовому році та 469,5 мільйона доларів США у 21 фінансовому році. Індія планує експортувати військову техніку у сумі рупій. 35 000 крор (5 мільярдів доларів США) у найближчі п'ять років. Станом на 2019 рік Індія

посіла 19-те місце у списку найбільших експортерів оборонної продукції у світі, експортуючи оборонну продукцію до 42 країн. Експорт оборонної продукції країни склав рупій. 15 920 крор (1,94 мільярда доларів США) у 2022–2023 роках.

Експорт оборонної продукції за останні п'ять років зріс на 334%, і тепер завдяки спільним зусиллям Індія експортує свою продукцію до більш ніж 75 країн.

Нещодавно в індійському секторі оборонного виробництва відбулися великі інвестиції та розробки.

Станом на 31 липня 2023 року залучено 393 стартапи/ММСП/індивідуального інноватора та підписано 270 контрактів.

Індійські та американські стартапи тепер зможуть спільно розробляти та спільно виробляти передові технології, у тому числі у галузі космічного штучного інтелекту, у рамках Екосистеми прискорення оборони Індії та США (INDUS-X).[33]

З метою сприяння розвитку місцевих розробок та виробництва також було виділено кошти на закупівлю з місцевих джерел. На 24 фінансовий рік кошти були виділені у співвідношенні 67,75:32,25 між внутрішніми та зовнішніми закупівлями у бюджеті капітальних закупівель Міністерства оборони (МО). Крім того, Міноборони також розпорядилося витратити суму у розмірі рупій. 1500 крор (181,1 мільйона доларів США) на закупівлю у стартапів.

10-те засідання Підкомітету з питань військового співробітництва між Індією та Малайзією відбулося в Нью-Делі 27 липня 2023 року. У ході зустрічі було розглянуто існуючу оборонну співпрацю між двома країнами. Обидві сторони розглянули ефективні та практичні ініціативи щодо подальшого розширення двосторонніх оборонних зобов'язань.

Восьмі переговори Індії та Австралії з питань оборонної політики (DPT) пройшли в Канберрі, Австралія, 24-25 липня 2023 року. Під час переговорів щодо оборонної політики обидві сторони розглянули

двосторонню оборонну співпрацю між двома країнами та вивчили нові ініціативи щодо подальшого зміцнення та поглиблення двосторонніх оборонних зобов'язань. Обговорення також були зосереджені на визначенні шляхів зміцнення партнерства у спільній розробці та спільному виробництві оборонної техніки.

Міністр оборони Раджнатх Сінгх передав Національним силам оборони Мальдівських островів дві платформи «Зроблено в Індії», швидкохідне патрульне судно та десантний корабель під час візиту до країни у травні 2023 року.

Третій вітчизняний есмінець-невидимка проекту 15В, що належить Imphal та ВМС Індії, який планується ввести в дію пізніше цього року, зробив свій перший морський вихід 28 квітня 2023 року. Корабель включає кілька нішевих технологій і багатий вітчизняний контент і спроектований власними силами компанії Imphal і ВМС Індії. (MDL) є гордим свідченням прихильності ВМС Індії до національного бачення «АтмаНірбхар Бхарат» та ініціативи «Зроби в Індії».

Ракша Мантрі Пан Раджнатх Сінгх провів двосторонні зустрічі з міністром оборони Узбекистану генерал-лейтенантом Баходиром Курбановим, міністром оборони Білорусі генерал-лейтенантом Віктором Хреніним та міністром оборони Киргизстану генерал-лейтенантом Бекболотовим Б Асанкалієвич - Делі 28 квітня 2023 р.

Організація оборонних досліджень і розробок (DRDO) та ВМС Індії успішно провели перші льотні випробування ракети-перехоплювача внутрішньоатмосферного базування біля узбережжя Одіші у Бенгальській затоці 21 квітня 2023 року.[50]

Уряд Індії приділяє особливу увагу інноваційним рішенням для розширення можливостей оборони та безпеки країни за допомогою програми Інновації для переваги в обороні (iDEX), яка надала стартапам платформу для підключення до оборонних установ та розробки нових технологій/продуктів наступного року. п'ять років (2021–2026). Працюючи

через партнерські інкубатори, iDEX спромоглася залучити стартап-спільноту до участі у програмі Defense India Start-up Challenge (DISC).

Прагнучи стимулювати оборонний сектор і збільшити приплив ПІІ, уряд у вересні 2020 року переглянув правила та дозволив ПІІ автоматичним маршрутом до 74% і 100% через державний маршрут у будь-якій області, де вони можуть бути спрямовані. забезпечити доступ до сучасних технологій. Міністерство оборони поставило за мету досягти 70-відсоткової самозабезпеченості озброєннями до 2027 року, що відкриває величезні перспективи для гравців галузі.[34]

Політика статусу зеленого каналу (GCS) була введена для просування та заохочення інвестицій приватного сектору в оборонне виробництво з метою підвищення ролі приватного сектору в оборонному виробництві. Враховуючи акцент уряду на пом'якшенні обмежень на іноземні інвестиції для досягнення мети Індії щодо створення «Атманірбхар Бхарата», траєкторія зростання індійського оборонного сектору залишається сильною.

2.3 Структура ВПК країн Азії (на прикладі Індії)

Уряд Індії несе відповідальність за забезпечення оборони Індії та кожної її частини. Верховне командування збройними силами Індії належить президенту. Відповідальність за національну оборону покладається на Кабмін. Це виконується через Міністерство оборони, яке забезпечує політичну основу та кошти для Збройних Сил для виконання своїх обов'язків у контексті оборони країни. Збройні сили Індії складаються з трьох підрозділів – армії Індії, ВМС Індії та ВПС Індії.

Індійський субконтинент став свідком згуртованої концентрації багатьох імперій у пошуках контролю над військовою силою та управлінням

державою. З часом суспільні норми знайшли етос на робочому місці, систему прав і привілеїв, службу під прапором.

Індійська армія, як ми її знаємо сьогодні, почала діяти після того, як країна здобула незалежність від британського колоніалізму. Штаб індійської армії розташований у Нью-Делі та функціонує під керівництвом начальника штабу армії (COAS), який відповідає за командування, управління та адміністрування в цілому. Армія поділяється на шість оперативних командувань (польових армій) і одну навчальну команду, кожне під командуванням генерал-лейтенанта, який має рівний статус із заступником начальника штабу армії (VCOAS), що працює під контролем штабу армії. в Нью-Делі.

Основу сучасного індійського військово-морського флоту було закладено в сімнадцятому столітті, коли Ост-Індська компанія створила морські сили, що завершилося з часом до створення Королівського індійського флоту в 1934 році. Штаб індійського флоту розташований у Нью-Делі, і знаходиться під командуванням начальника штабу ВМС – адмірала. Військово-морські сили Індії розгорнуті під управлінням трьох районних командувань, кожне з яких очолює флагман. Штаб Західного військово-морського командування знаходиться в Бомбеї на Аравійському морі; Південне військово-морське командування в Кочі (Cochin), в Кералі, також на Аравійському морі; і Східне військово-морське командування у Вішакхапатнамі, Андхра-Прадеш, у Бенгальській затоці.

Індійський оборонний сектор, другий за величиною озброєної сили, знаходиться на порозі революції. Правительство визначило оборонний і аерокосмічний сектор в якості основного напрямку для ініціатив «Атманірбхар Бхарат» або «Самостоятельна Індія», з величезним толчком до створення місцевої виробничої інфраструктури, що підтримується необхідною екосистемою досліджень і розробок.[25]

У бюджеті Союзу на 2023–2024 роки капітальні асигнування, що відносяться до модернізації та розвитку інфраструктури Сил оборони, були

збільшені до 1 62 600 індійських рупій, що на 6,7% більше, ніж у 2022–2023 фінансовому році. У бюджеті на 2023–2024 роки відросток отримає 5,94 крони індійських рупій, що на 13% більше, ніж у попередньому році.

Міністерство оборони поставило цільове досягнення до 2025 року обороту в аерокосмічній і оборонній промисловості розміром 1,75 крон індійських рупій, що включає експорт розміром 35 000 крон індійських рупій. До квітня 2023 року 369 компаніям оборонного сектора було видано 606 промислових ліцензій.[35]

Щоб підтримати вітчизняну оборонну промисловість, уряд прагне забезпечити прозорість, прогнозованість і простоту ведення бізнесу шляхом створення надійної екосистеми та підтримуваної державної політики. З цією метою уряд прийняв кроки по відміні ліцензій, дерегуляції, поощренню експорту та лібералізації іноземних інвестицій. Міністерство військових діл (DMA) опублікувало чотири позитивних списку коренних народів, що включає 411 предметів військового призначення. Крім того, з метою співдій експорту та лібералізації іноземних інвестицій обсяг прямих іноземних інвестицій в оборонний сектор було збільшено до 74% за автоматичним маршрутом і до 100% за правительственным маршрутом.

Правительство також оголосило про створення двох спеціалізованих оборонно-промислових коридорів у штатах Таміл Наду та Уттар-Прадеш, які будуть діяти як кластери оборонного виробництва, які використовуватимуть наявну інфраструктуру та людський капітал. Крім того, для забезпечення інновацій в екосистемі оборонної та аерокосмічної промисловості існують підтримувальні державні схеми, такі як iDEX ((Інновації для передового досвіду в обороні) і DTIS (Схема інфраструктури оборонних випробувань).[15]

2.4 Специфіка індійської ядерної доктрини.

На тлі загострення напруженості у відносинах між Індією та Пакистаном міністр оборони Індії нещодавно заявив, що політика відмови від ядерної зброї першої Індії може змінитися в майбутньому.

Що таке ядерна доктрина?

Ядерна доктрина визначає, як ядерна держава використовуватиме свою ядерну зброю як у мирний, так і у воєнний час.

Доктрина допомагає забезпечити стримування супротивника.

За допомогою ядерної доктрини держава може повідомити противника про свої наміри та рішучість.

Доктрина також визначає реакцію держави під час війни.

Ядерну програму Індії було розпочато наприкінці 1940-х років під керівництвом Хомі Дж. Бхабхі.

Неру був проти ядерної зброї, тому він благав наддержави про всеосяжне ядерне роззброєння. Проте ядерний арсенал продовжував зростати.[7],[14]

Коли комуністичний Китай провів ядерні випробування у жовтні 1964 року, п'ять ядерних держав (США, СРСР, Великобританія, Франція та Китай), а також п'ять постійних членів Ради Безпеки ООН намагалися нав'язати Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). 1968 року на решту світу.

Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ)

Підписаний у 1968 році, договір набув чинності у 1970 році, зараз його членами є 190 держав. Він вимагає від країн відмовитися від будь-яких нинішніх чи майбутніх планів створення ядерної зброї. в обмін на доступ до використання ядерної енергії.

Трьома основними цілями договору є нерозповсюдження, роззброєння та право на мирне використання ядерних технологій.

Індія — одна із п'яти країн, які або не підписали ДНЯЗ, або підписали його, але вийшли з нього. ставши таким чином частиною списку, що включає Пакистан, Ізраїль, Північну Корею та Південний Судан.[19] ,[23]

Індія завжди вважала ДНЯЗ дискримінаційною та відмовлялася її підписати.

Індія виступала проти міжнародних договорів, спрямованих на нерозповсюдження ядерної зброї, оскільки вони вибірково застосовувалися до неядерних держав та узаконювали монополію п'яти держав, які мають ядерну зброю.

Перший ядерний вибух, зроблений Індією у травні 1974 року.

Індія стверджувала, що вона віддана політиці використання ядерної енергії лише з мирною метою.

Індія виступила проти безстрокового продовження ДНЯЗ у 1995 році, а також відмовилася підписати Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ).

У травні 1998 року Індія провела серію ядерних випробувань. продемонструвавши свою здатність використовувати ядерну енергію у військових цілях.

Незабаром пішов Пакистан, тим самим збільшивши вразливість регіону до обміну ядерними ударами.

Міжнародна спільнота вкрай критично поставилася до ядерних випробувань на субконтиненті, і як щодо Індії, так і Пакистану були введені санкції, які згодом були скасовані.

Після ядерних випробувань 1998 року Індія проголосила доктрину «незастосування першим» (NFU) ядерної зброї.

Доктрина була офіційно прийнята в січні 2003 року і свідчить, що ядерна зброя буде використовуватися тільки у відповідь на ядерну атаку на територію Індії або на індійські війська будь-де.

З моменту прийняття ядерної доктрини Індія постійно заявляла, що її ядерна зброя заснована на приголомшливій та каральній відплаті у разі, якщо стримування зазнає невдачі.

Пакистан, навпаки, неодноразово відкрито загрожував Індії застосуванням ядерної зброї, починаючи з того моменту, коли обидві країни навіть не були визнані ядерними державами.

Переваги НФУ

Політика НФУ сприяє обмеженій програмі ядерної зброї без тактичної зброї та складної системи управління та контролю.

Доктрина зводить до мінімуму можливість застосування ядерної зброї, уникаючи розміщення зброї в стані підвищеної бойової готовності і стримуючи гонку озброєнь.

Доктрина також знижує ймовірність непотрібного хаосу, оскільки тягар ухвалення рішення про ескалацію застосування ядерної зброї лежить на супротивнику.

Суворе дотримання доктрини може зміцнити зусилля Індії щодо набуття членства у Групі ядерних постачальників (ГЯП) та Раді Безпеки ООН (РБ ООН). [40]

Аргументи проти НФУ

Ідея незастосування ядерної зброї першою була відкинута деякими державами, які мають ядерну зброю, і прийнята лише на декларативному рівні більшістю, якщо не рештою всіх.

Ядерна зброя часто розглядається як протиотрута від неповноцінності звичайних озброєнь, оскільки слабка сторона прагнучим стримати напад із застосуванням звичайних озброєнь, загрожуючи ядерною відповіддю.

Ядерна доктрина першого застосування привносить елемент ядерного ризику в будь-яку війну, яку розглядає переважна держава, оскільки потенційному нападнику важко з упевненістю розрахувати, що він може здобути перемогу за прийнятну ціну, коли існує ймовірність ядерної ескалації.[10]

В Індії політика НФУ була поставлена під сумнів на тій підставі, що вона дозволяє Пакистану виявляти ініціативу, одночасно обмежуючи можливості Індії у воєнному відношенні та ставлячи Індію у невідгідне становище.

Низькі ядерні пороги Пакистану та його політика використання своєї ядерної парасольки для розпалювання субконвенційного конфлікту в Індії є основною причиною дебатів навколо індійської політики «незастосування першими».

Наслідки відмови від НФУ для Індії

Відмова від політики NFU і заява щодо цього можуть вплинути на статус Індії як відповідальної ядерної держави.

Подібний крок скасує прихильність Індії до універсальної мети ядерного роззброєння і порушить регіональний баланс на субконтиненті.

Крім того, скасування доктрини означатиме, що Індія використовуватиме її першим, тим самим скорочуючи простір для звичайної війни нижче за ядерний поріг. Це також може серйозно підірвати здатність Індії обмежувати наступальну тактику та політику Пакистану на звичайному рівні.

Більше того, експансіоністську політику Китаю неможливо стримати переглядом доктрини, рішення відмовитися від доктрини може надіслати Китаю навмисний сигнал провокації.

Ядерна випередження є дорогою політикою, оскільки вона вимагає масштабних інвестицій не тільки в зброю та системи доставки, а й в інфраструктуру розвідки, спостереження та розвідки (ISR).

Індії будуть потрібні набагато більші запаси ядерної зброї, особливо тому, що ліквідація ядерного потенціалу противника вимагатиме завдати ударів по її ядерних активах, що включають кілька боєголовок.

Індії ще належить впровадити технологію багаторазового апарату, що повертається (MRV). у свої ракети [46]

Доктрина першого застосування також вимагатиме передачі контролю над ядерною зброєю від наукового анклаву військовим для його можливого використання.

Більше того, наслідки ядерних опадів, залежно від масштабів ядерних вибухів, можуть становити екзистенційну загрозу для людства.

Шлях уперед

Оскільки безпека – це динамічна концепція, всі доктрини потребують періодичного перегляду. Те саме і з Індією.

Якщо індійські політики відчують необхідність переглянути національну ядерну доктрину, вони мають усвідомлювати витрати, пов'язані з цим.[21]

Розумні політичні дебати можуть відбутися лише в тому випадку, якщо витрати та вигоди від передбачуваної зміни політики широко обговорюватимуться та обговорюватимуться.

Крім того, Індія повинна поступово переглянути свою позицію «активного стримування» на «стримувальне стримування», нарощуючи свою інфраструктуру вздовж кордону та покращуючи можливості спостереження та попередження, серед іншого.[22]

Як і Індія, Китай також має політику NFU, тому вона дає можливість спільно працювати над глобальним порядком щодо незастосування ядерної зброї першим.

2.5 Перспективи розвитку оборонної промисловості Індії

Здається, оборонна промисловість Індії, яка суттєво зросла за останні роки, прямує до ще кращих днів. Зростання внутрішнього попиту має залишатися стабільним, уряд має чітке бачення розвитку вітчизняної оборонної промисловості, привабливість країни для глобальних оборонних компаній зростає через скорочення глобальних оборонних бюджетів, і існує

величезний експортний потенціал у сфері інженерних послуг і закупівлі компонентів. Проте шлях вперед не позбавлений деяких значних перешкод. Зокрема, нові урядові процедури закупівель мають довести свою ефективність, а розширення та зміна стратегічних орієнтирів країни буде складним завданням.[15]

Зі свого боку оборонним фірмам, доведеться навчитися керувати деякими унікальними індійськими вимогами.

Щоб побудувати галузь завтрашнього дня, Міністерство оборони Індії та його підрядники можуть звернути увагу на такі зрілі ринки, як Франція та Велика Британія, а також на ринки, що розвиваються, такі як Південна Корея, і застосувати деякі ідеї, започатковані там. Одним із важливих кроків є визначення основних можливостей і зосередження зусиль на їх створенні в Індії. Інші кроки включають удосконалення ринку талантів, розвиток навичок в уряді та приватних компаніях, а також забезпечення відкритого та інклюзивного доступу до оборонних ринків.[9]

Якщо уряд і його партнери приймуть виклик, Індія в 2024 році матиме яскраве життя. Промисловість, здатна задовольнити не лише свої внутрішні потреби, а й потреби інших країн. Звичайно, це дало б Індії більший ступінь самозабезпеченості та сприяло б зміцненню торговельного балансу та створенню значних робочих місць. За останнє десятиліття оборонний ринок Індії спостерігав потужне зростання. Державні капітальні витрати зросли в чотири рази з 3 мільярдів доларів США у 2000 році до 12,2 мільярдів доларів США у 2010 році. За цим показником Індія була шостим за величиною витрат на оборону в усьому світі з 2000 по 2010 рік.

Більшість капітальних витрат було здійснено через міжурядові закупівлі, які зазвичай є неконкурентними двосторонніми угодами. На них припадало приблизно 70 відсотків від загального обсягу з 2000 по 2010 рік. Індія дедалі більше дивилася не тільки на свого традиційного постачальника, Росію, у закупівлі зброї, але почала включати Францію, Ізраїль, Велику Британію та Сполучені Штати. Однак, навіть із збільшенням закупівель,

рівень обладнання в кількох ключових категоріях знизився протягом останнього десятиліття через зростання морального зносу та затримку закупівель.[11]

Ці міжурядові закупівлі часто включають значну роль для оборонних державних підприємств (DPSUs).- —Індійські компанії, які мають ліцензію на виробництво контрактного обладнання

Наприклад, велика частина парку російських винищувачів Су-30 МКІ ВПС Індії була виготовлена за ліцензією компанією Hindustan Aeronautics Limited (HAL) в Індії шляхом передачі конструкцій і підсистем від російського виробника оригінального обладнання (OEM). DPSU також беруться за нові розробки; вони, наприклад, створили ракети Агні та Прітхві та танки Арджун. Наразі DPSU є єдиними оборонними фірмами зі значною присутністю в країні, і вони високо вертикально інтегровані, фактор, який перешкоджає розвитку складної бази постачальників оборонної продукції.

Проте зростання попиту привернуло багатьох нових учасників галузі — індійські фірми, такі як Larsen & Toubro, Mahindra та Tata, а також глобальні «прем'єри» та OEM-виробники, такі як BAE Systems, Boeing і Israel Aerospace Industries. Ці компанії почали закріплювати позиції на ринку повітряних, наземних, морських і комунікаційних систем. Незважаючи на те, що цей розвиток міг би зробити галузь більш динамічною, він ще не суттєво змінив структуру галузі, яка залишається схиленою до DPSU. Важливою подією в останнє десятиліття стало створення системи оборонних закупівель.

Порядок (DPP) 2002 р.; з тих пір він бачив багато переглядів і поправок. Цілі DPP полягають у структурованості та прозорості закупівель і нарощуванні можливостей індійської оборонної промисловості, що зароджується, за допомогою компенсаційних зобов'язань — вимог, щоб підрядники отримували еквівалент 30 відсотків вартості контракту в іноземній валюті від індійських оборонних постачальників. DPP існує вже близько десяти років, і хоча спочатку прогрес був скромним, останніми

роками він поживавися; Починаючи з 2007 року було підписано та розпочато офсетні контракти на суму приблизно 4,3 мільярда доларів США, переважно ВПС Індії. Як зазначалося, більшість покупок в Індії здійснюється від інших урядів, тому вони не мають права на DPP. Тим не менш, схоже, закупівлі зміщуються в бік конкурентного процесу під керівництвом DPP. Нещодавня угода на середні багатоцільові бойові літаки (MMRCA), яка веде переговори з Dassault щодо реактивних літаків Rafale компанії, є хорошим прикладом масштабного замовлення (приблизно 10 мільярдів доларів), виставленого на конкурентних торгах. Хоча це хороший знак для програми, з огляду на всі обставини, ще занадто рано оцінювати вплив DPP на підвищення ефективності процесу закупівель.

Наступна фаза зростання. Ми очікуємо, що оборонний ринок Індії з обсягом 12 мільярдів доларів США продовжить свою високу траєкторію зростання до 2020 року. Очікується, що до того часу витрати на капітальне обладнання досягнуть від 18 до 20 мільярдів доларів США — другий за величиною темп зростання серед 15 найбільших країн за оборонними витратами. Індія й надалі залишатиметься великим нетто-імпортером оборонної техніки; справді, інтенсивність його імпорту й надалі буде однією з найвищих серед країн, які закуповують на подібних рівнях.

Внутрішній попит Індії, ймовірно, визначатиметься п'ятьма факторами:

- Зміна геополітичних сценаріїв на кордонах Індії може вимагати постійного нарощування її оборонного обладнання.
- Нові закупівлі будуть необхідні для заміни застарілого обладнання та досягнення рівня запасів, необхідного для боєготовності.
- Вимоги щодо внутрішньої безпеки, ймовірно, стимулюватимуть попит на обладнання для внутрішньої безпеки.
- Потужне базове економічне зростання дозволить збільшити державні витрати на оборону.

- Вихід нових компаній на ринок збільшить конкуренцію та інновації, сприяючи подальшому зростанню.[27][8]

Якщо взяти все це разом, витрати Індії становитимуть приблизно 150 мільярдів доларів у короткостроковій перспективі. Найбільша частка, викликана необхідністю збільшити вичерпану потужність обладнання (зокрема, підводних човнів і авіаносців) і новим стратегічним військово-морським мандатом щодо можливостей «блакитної води», що вимагатиме атомних підводних човнів, додаткових авіаносців і десантних платформ.

Модернізація можливостей ВПС Індії призведе до другої за величиною частки витрат. Військово-повітряні сили планують збільшити свої «очі в небі», придбавши бортові системи попередження та управління, розширити свої стратегічні та тактичні можливості підйому за рахунок зміцнення транспортного парку та придбати нові винищувачі, такі як MMRCА та літаки п'ятого покоління.

Сухопутні війська насамперед прагнуть придбати танки, бойові машини та артилерію, і вони створюють орієнтовану на мережу піхоту за допомогою програми Futuristic Infantry Soldier as a System. На додаток до цих великих програм закупівель, компенсаційні зобов'язання в рамках DPP можуть стати можливістю вартістю від 10 до 20 мільярдів доларів для вітчизняної промисловості, виходячи з поточного потоку замовлень. Як зазначається, основною метою офсетної політики є створення внутрішньої оборонно-виробничої бази. [13][12]

Остання поправка до DPP, зроблена у липні 2012 року, додав мультиплікатори для компенсаційних кредитів, створених угодами з мікро-, малими та середніми підприємствами та для придбання певних технологій. Організацією оборонних досліджень і розвитку. Нові правила також додають обладнання для внутрішньої та берегової безпеки до переліку прийнятних продуктів і послуг і пропонують підрядникам більше часу для здійснення компенсаційних кредитів.

У сукупності ці програми надають значні можливості галузевим постачальникам. На додаток до операційних і комерційних сильних сторін, успішне використання можливості вимагатиме стратегії, яка базуватиметься на усвідомленні трьох основних характеристик наступної хвилі витрат на оборону Індії. По-перше, протягом наступних трьох-п'яти років буде укладено більшість великих контрактів, оголошених за останні роки, що дасть можливість підйом сильного циклічного попиту на оборону в Індії, і це рідкісний і, мабуть, унікальний виняток із спаду на світовому аерокосмічному та оборонному ринку, який, як очікується, триватиме принаймні наступні кілька років. [18]

Хоча індійські закупівлі є циклічними, вони також нерівномірні — це друга характеристика. Великі програми часто сповільнюються через контрактні проблеми. Менші програми, швидше за все, проходять процес відносно швидко. Міжурядові замовлення, ймовірно, і надалі припадуть на більшу частину витрат, хоча вони можуть стати менш поширеними.

Початок експортного ринку. Здається, вітчизняна промисловість готова до нового періоду швидкого зростання. Крім того, Індія має потенціал стати привабливим місцем для урядів і компаній у всьому світі, яким потрібні інженерні послуги та компоненти. У сукупності ці можливості можуть становити від 6 до 10 мільярдів доларів США до 2020 року (з яких, за нашими оцінками, від 2 до 4 мільярдів доларів припадуть на інженерні послуги та від 4 до 6 мільярдів доларів на компоненти). Обидві можливості використовують дві ключові переваги Індії: нижчу вартість виробництва та невелику, але зростаючу групу кваліфікованих інженерів. [20]

Скорочення оборонних бюджетів у західних країнах і, як результат, тиск на виробників комплектного обладнання з метою «робити більше з меншими витратами» може зробити дешеве виробництво та трудові послуги в Індії більш привабливими. А пошук інженерних послуг і компонентів

можна використовувати для виконання компенсаційних зобов'язань для транснаціональних компаній, які виграють великі контракти на озброєння.

Переважаючою бізнес-моделлю для інжинірингових послуг, ймовірно, будуть центри компетенції та спільні підприємства через стратегічний та інтенсивний характер роботи з інтелектуальною власністю. Кілька прикладів уже з'явилося — серед них — полонений підрозділ Сафрана, французького майора оборони; ВАеNAL, спільне підприємство BAЕ Systems і HAL; і партнерство з надання інженерних послуг між Rolls-Royce і Tata Consultancy Services.

Для закупівлі компонентів Індія може використати свої сильні сторони в промисловості автокомпонентів і націлитися на три набори компонентів: дуже різноманітні, малооб'ємні та потребують навичок деталі, такі як компоненти аероконструкцій і броньові плити; ті, які вимагають вищого рівня інженерної підготовки, особливо виробничої техніки, наприклад складні виливки, кування та готові деталі; і компоненти з вбудованим програмним забезпеченням, такі як комунікаційна та навігаційна електроніка.

Кілька прикладів уже з'являються в цій галузі; Tata і Boeing об'єдналися для виробництва аерокосмічних компонентів, а Tata і Sikorsky об'єдналися, щоб зібрати кабіни вертольотів Sikorsky S-92 для цивільного та військового використання. Щоб мрія про експорт здійснилася, потрібна певна важлива підтримка, зокрема наявність талантів, інфраструктура та надійне регулювання. [26]

Індії доведеться нарощувати свої запаси аерокосмічної та оборонної експертизи: хоча Індія є одним із найбільших у світі виробників інженерів (близько 350 000 на рік), лише 4000 або близько того є експертами з авіації.

Крім того, уряд міг би допомогти прокласти шлях для швидкого будівництва необхідної інфраструктури, запровадивши сприятливу політику, а дозволи на експорт повинні надаватися швидше. [30]

Третя, менша експортна можливість заслуговує на згадку: можливість продавати в країни з вимогами, подібними до індійських. Наразі країна підтримує відносини оборонного постачання з меншими країнами Південної Азії, такими як Бутан, Непал і Шрі-Ланка. Інші ринки, що розвиваються, також манять; наприклад, недавно Індія поставила до Еквадору гелікоптери Dhruv, розроблені та виготовлені HAL. Ключ до розблокування цих ринків полягає в тому, щоб надати платформи належної якості, належного «старовину» (тобто одне, два або три покоління позаду передових) за руйнівною ціною. Саме тут Індія з її економним інженерним досвідом може мати унікальну перевагу. 2020: на шляху до стійкої промислової екосистеми.

Індія знаходиться в незвичайній і, можливо, унікальній позиції, щоб побудувати активну місцеву екосистему оборонної промисловості, яка могла б підтримувати як внутрішній, так і експортний попит, приносячи матеріальні вигоди промисловості та країні. Самозабезпечення є обов'язковою умовою оборони в Індії та інших країнах, і розвиток життєво важливої галузі є великим кроком у цьому напрямку. Сьогодні країна робить величезні платежі за імпортом обладнання; життєво важлива вітчизняна промисловість могла б виправити цей торговий дисбаланс. А процвітаюча галузь створить робочі місця як у виробництві, так і в інжинірингових послугах.

Як зазначає Індія, вона може звернутися до інших країн, чий оборонні ринки колись перебували на подібній стадії еволюції, а пізніше створили потужну вітчизняну промисловість. Деякий час тому це зробили Франція та Великобританія; Зараз це роблять Ізраїль і Південна Корея. Більшість із цих країн зробили п'ять кроків. [17]

Успішні країни зробили чіткий вибір щодо компетенції та можливостей для своєї внутрішньої промисловості, виходячи зі своїх стратегічних потреб та операційних вимог. Деякі з елементів які можуть керувати цим вибором, включають бажаний рівень готовності збройних сил країни та бажаний рівень систем озброєння. Прискорення нарощування

можливостей. Після того, як можливості були обрані, ці країни вжили заходів для прискорення свого розвитку. [16]

Одним із поширених кроків було формування процедур закупівель, зокрема дуже специфічної політики компенсації, щоб заохотити розвиток можливостей у вибраних областях. Для Індії це може означати подальші перегляди DPP. Забезпечити оптимальну структуру та поведінку галузі.

Успішні країни створили рівні умови для всіх учасників галузі, включаючи глобальних OEM-виробників, вітчизняних приватних гравців і державні оборонні підприємства. Деякі зробили це шляхом підвищення обмежень на прямі іноземні інвестиції. Рівність можливостей робить участь у ринку більш привабливою для транснаціональних корпорацій, які можуть активізувати місцеву промисловість за допомогою практики, процесів і технологій світового рівня.

Поточна політика щодо прямих іноземних інвестицій дійсно передбачає вищий відсоток власності, визначати в кожному конкретному випадку; однак останні пропозиції були відхилені. Оборона є стратегічною галуззю, і немає жодної, яка є більш стратегічною, і уряди повинні забезпечити належні системи стримувань і противаг, перш ніж відкривати її для іноземної участі. [45]

У той же час Індія також може зважити значні переваги іноземної участі, включаючи доступ до найсучасніших технологій, щоб гарантувати, що бажаний прогрес вітчизняної промисловості не затримується. Удосконалити процеси закупівель. Успішні країни раціоналізували свої процеси закупівель, щоб забезпечити простоту, чітку підзвітність і швидке прийняття рішень.

Керуйте орієнтацією на продуктивність в державних оборонних установах. Ці країни інвестували у свої міністерства оборони та інші групи, трансформували кілька ключових агентств для підтримки вимог ринку. Подорож Індії до оборонної промисловості світового рівня розпочалася, але в осяжному майбутньому вона, ймовірно, залишиться одним із найбільших

імпортерів оборонної техніки у світі. Таким чином, вона вже диверсифікує свою базу постачальників, залицяючись до таких країн, як Франція, Сполучені Штати та інші, а також намагаючись підтримувати тісні зв'язки зі своїм довгостроковим надійним постачальником, Росією.

Тісні стратегічні відносини Індії з Росією (а раніше з Радянським Союзом) були підкріплені готовністю її партнера ділитися передовими платформами та технологіями. Згодом Індія розширила свою базу до таких країн, як Франція та Ізраїль, знову ж таки завдяки їхньому бажанню поділитися бажаними платформами та технологіями. Останнім часом в Індії виникли проблеми зі своїми постачальниками, пов'язані з цінами, наявністю запчастин тощо; в результаті вона знову розширює пул постачальників. Зараз Індія вивчає можливості з деякими західними країнами, зокрема зі Сполученими Штатами.[31] [32]

Це перші дні для розширення мережі оборонних відносин Індії. Рухи країни будуть керуватися змінами в її геополітичній ситуації, особливо тому, що Індія буде глибше відносини з такими країнами, як Франція та Сполучені Штати, і спостерігає, як ці країни працюють як надійні постачальники. Ці рухи можуть викликати значні зміни у стратегічних відносинах Індії та, зрештою, у торговому балансі світової оборонної промисловості. Чи сприятимуть відносини постачання з такими країнами, як Франція та Сполучені Штати, зміцненню політичних зв'язків Індії з Європою та Америкою? [47]

В оборонному секторі Індії вже використано деякі найкращі практики, наприклад, надано початкової форми структурованому процесу закупівель і запроваджено компенсаційну програму. Уряд постійно вдосконалює та реформує цей процес закупівель і налаштовує його вимоги для досягнення найкращих у своєму класі показників. Це важке завдання; потрібно багато зробити, а часу на це мало. Але переваги переконливі як для Індії, так і для оборонних компаній, які користуються можливістю.

Висновок до розділу 2

Під час вивчення теми «Особливості ВПК країн Азії (на прикладі Індії)», ми зробили такі висновки:

1. Оборонна промисловість — це комерційний сектор, який займається проектуванням, виробництвом і обслуговуванням військових об'єктів, обладнання та матеріалів, у тому числі ветеранів. Оборонна промисловість Індії є сектором, який має вирішальне значення зі стратегічної точки зору не лише для нації, але навіть для її захисту.

За останні п'ять років Індія була найбільшим імпортером оборонних технологій. Однак протягом останніх кількох років Індія зосередилася на зниженні своєї залежності від імпорту оборонної продукції з інших країн за допомогою таких програм, як «Make in India» і «Atmanirbhar Bharat».

2. Збройні сили Індії використовують численні успішні місцеві технології, створені DRDO, зокрема Varunastra , Maareech , Ushus , Advanced Light Torpedo (TAL) Shyena ; Технології електронної боротьби, радары, композитні матеріали для LCA, AEW&C, Astra , LCA Tejas ВПС Індії; ASAT , BrahMos , ракета Nag , SAAW, Arjun MBT Mk 1A, 46-метровий модульний міст, MPR, LLTR Ashwin армією.

3. Організація оборонних досліджень і розробок (DRDO) та ВМС Індії успішно провели перші льотні випробування ракети-перехоплювача внутрішньоатмосферного базування біля узбережжя Одіші у Бенгальській затоці 21 квітня 2023 року.

4. Політика статусу зеленого каналу (GCS) була введена для просування та заохочення інвестицій приватного сектору в оборонне виробництво з метою підвищення ролі приватного сектору в оборонному виробництві. Враховуючи акцент уряду на пом'якшенні обмежень на іноземні інвестиції для досягнення мети Індії щодо створення «Атманірбхар Бхарата», траєкторія зростання індійського оборонного сектору залишається сильною.

5. Індійський оборонний сектор, другий за величиною озброєної сили, знаходиться на порозі революції. Правительство визначило оборонний і аерокосмічний сектор в якості основного напрямку для ініціатив «Атманірбхар Бхарат» або «Самостоятельна Індія», з величезним толчком до створення місцевої виробничої інфраструктури, що підтримується необхідною екосистемою досліджень і розробок.

6. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ)

Підписаний у 1968 році, договір набув чинності у 1970 році, зараз його членами є 190 держав. Він вимагає від країн відмовитися від будь-яких нинішніх чи майбутніх планів створення ядерної зброї. в обмін на доступ до використання ядерної енергії.

Трьома основними цілями договору є нерозповсюдження, роззброєння та право на мирне використання ядерних технологій.

Індія — одна із п'яти країн, які або не підписали ДНЯЗ, або підписали його, але вийшли з нього. ставши таким чином частиною списку, що включає Пакистан, Ізраїль, Північну Корею та Південний Судан.

РОЗДІЛ 3. ВИВЧЕННЯ ВПК КРАЇН АЗІЇ (НА ПРИКЛАДІ ІНДІЇ) У ВАРІАТИВНІЙ СКЛАДОВІЙ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

3.1 Розробка заняття: «Місце Індії у світі та регіоні за військовим потенціалом»

Розробка конспекту заняття

Заняття з географії в 10 класі

Тема: Місце Індії у світі та регіоні за військовим потенціалом

Мета: сформувати поняття про місце Індії у світі, дати загальну характеристику економіко-географічного положення; розвивати вміння учнів аналізувати, зіставляти, узагальнювати і робити висновки; сприяти вихованню ділових якостей учнів, їх толерантності, вміння діяти в нетрадиційних ситуаціях.

Тип заняття: засвоєння нових знань

Хід заняття

I. Організаційний момент

Привітання з учнями, перевірка присутніх, налаштування їх на урок

II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Чим Індія відома у світі?
2. За якими показниками Індія займає перші місця в світі?
4. Чим пояснюється лідерство Індії за кількістю населення?
5. Які чинники вплинули на розміщення на території країни спеціальних економічних зон?
6. Перелічіть країни сусіди Індії.

III. Мотивація пізнавальної діяльності

Загадкова та мудра Індія – це відмінний відпочинок на пляжах Гоа та Керали, колоритний Делі та загадкові Гімалаї, скарби Золотого Трикутника та старовинні таємниці аюрведи.

Індія – одна із найзагадковіших країн Південної Азії. Колиска стародавньої цивілізації, батьківщина буддизму та індуїзму, сьогодні вона займає друге місце в світі за чисельністю населення та продовжує закохувати в себе мандрівників, які прагнуть дивовижних відкриттів.

Індія загадкова, не схожа на жоден інший край на землі. Вибух фарб та ароматів, калейдоскоп традицій, які під час шокують, але споконвіку залишаються недоторканими. Величні палаці, старовинні храми та інші парадні пам'ятки межують з похиленими халупами і гучними базарами - багатства тут немає, зате є життя. А фоном всьому - чудові пейзажі: гірські вершини, джунглі, пляжі - місцева природа щедра на красу.

IV. Виклад нового матеріалу

Розповідь вчителя

Індія є однією з країн-велетнів світу в географічному та демографічному сенсі. Водночас вона є достатньо типовою країною, що розвивається, з притаманними їй контрастами розвитку. З одного боку, Індія посідає 7-ме місце у світі та 3-тє в Азії (після Китаю та Японії) за ВВП, 6-те місце в світі та 4-те в Азії – за золотовалютними резервами. За військовою потужністю Індія – четверта держава світу, а в Азії – друга після Китаю. З іншого боку, країна перебуває у другій сотні за ВВП на душу населення, значна частина її населення залишається неписьменною та перебуває за межею бідності. Реформи, що почалися в Індії у 1991 р., перетворили економіку країни на одну з тих, що розвиваються найбільш швидкими темпами у світі.

У XIX – першій половині XX ст. Індія разом з Пакистаном та Бангладеш входили до складу великої колонії Британська Індія. Після її розпаду у 1947 р. було утворено дві держави за релігійною ознакою. До 1950 р. Індія була домініоном Великої Британії, а потім проголошена республікою, яка стала членом Співдружності Націй.

Сучасна Індія є важливим регіональним економічним та політичним лідером. У 1974 р. Індія здійснила підземні випробовування ядерної зброї й стала, таким чином, новим членом «ядерного клубу», а у 1980 р. приєдналася до світового «космічного клубу». Особливості індійської економіки забезпечено дією низки чинників, які визначають місце країни в міжнародному поділі праці.

ВПК — сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних промислових підприємств, науково-дослідних центрів, підрозділів збройних сил та державних установ і організацій, які забезпечують військові потреби держави, виготовляють озброєння і все необхідне для їхнього виробництва.

Пріоритет безпекової політики Індії – це безпека держави та її громадян. Виконання цього завдання вимагає розбудови потужних національних збройних сил. Річний оборонний бюджет держави становить 60–64 млрд дол. США. З точки зору конвенційної сили, ІІ має у своєму розпорядженні потужні сухопутну армію та військово-повітряні сили (ВПС). Сухопутні сили Індії налічують понад 1,2 млн військовослужбовців, ще 0,8 млн осіб перебувають у резерві.

Індійські збройні сили беруть активну участь в операціях ООН. Утім, їх слабкістю є незадовільна логістика та забезпечення.

Модернізація національних збройних сил за рахунок реалізації запланованих перспективних проєктів розроблення та закупівлі новітніх видів озброєння гальмується через політичний та корупційний складники. Ураховуючи те, що до Індо-Тихоокеанського простору посилюється інтерес, у державі активно розвивають Військово-морський флот (ВМФ).

ВМФ Індії у своєму складі має: один авіаносець (корабель типу «Київ», побудований в СРСР у 1980-х роках, який у ХХІ ст. пройшов модернізацію після того, як його придбала Індія), один десантний транспорт-док (колишній американський корабель Trenton), 10 есмінців, 12 фрегатів, 11 великих та 11 малих корветів, 10 сторожових кораблів, один підводний

човен з балістичними ракетами, 16 багатоцільових підводних човнів¹⁴. Повітряний компонент ВМФ Індії забезпечують 73 бойові літаки (у т. ч. 43 багатоцільові винищувачі МіГ-29) та понад 100 гелікоптерів¹⁵. Амбітна програма розвитку військово-морського флоту передбачає побудову нових кораблів, зокрема ще двох авіаносців та підводних човнів, здатних нести ядерну зброю.

Таким чином, розвиток морського напрямку набув пріоритету не лише через зростання значення морської торгівлі для національної економіки та виклики з боку Китаю, а й через прагнення Індії посилити морський компонент стратегічних ядерних сил держави.

Індія має у своєму розпорядженні повноцінну «ядерну тріаду»: ядерну зброю наземного, морського та повітряного базування. Основу ядерного потенціалу держави становлять наземні ракетні комплекси. На озброєнні перебувають ракети з дальністю польоту до 5000 км; на фінальних стадіях випробування перебувають зразки, здатні вражати цілі на відстані до 8000 км.

На озброєнні ВПС Індії є літаки, здатні переносити ядерну зброю (наприклад, Mirage 2000H та Су-30MKI). Останнім внеском в укріплення ядерної міці держави стала реалізація проєкту побудови атомних підводних човнів з балістичними ракетами. Сьогодні Індія має на озброєнні один атомний підводний човен (INS Arihant); іще один (INS Arighat) перебуває на фінальній стадії будівництва. Крім того, заплановано будівництво ще двох субмарини цього типу; паралельно розроблений проєкт більших атомних ракетноносців, згідно з яким планується побудувати ще три одиниці.

Ядерна зброя є важливим інструментом для захисту безпеки Індії. Розбудова т. зв. «ядерної тріади» стає гарантією у відносинах із геополітичними опонентами, які також володіють ядерним потенціалом. Проте Індія дотримується принципу застосування ядерної зброї лише як відповіді на завданий удар і підтримує ідею нерозповсюдження ядерної зброї.

V. Етап узагальнення та систематизація матеріалу

1. Пропоную вам, поділитися на 2 групи, 1 команда під країною Індії, 1 команда під країною США;

США й Індія — дві найпотужніші світові демократії: Сполучені Штати — за економічним і військовим потенціалом, Індія — за населенням.

Дві команди мають порівняти свої країни між собою за такими показниками як:

- ядерна зброя;
- морський військовий флот;
- сухопутні війська;
- повітряні військові сили.
- можливе об'єднання військової сили, та її наслідки.

Порівняння ВПК Індії та США	

IV. Домашнє завдання

1. Опрацювати параграф підручника
2. Порівняти ВПК Індії з Китаєм, визначити сильні сторони кожної країни

3.2 Розробка заняття: «Характеристика та особливості військового розвитку Індії, домінуючи складові які визначають міжнародний вплив країни на континент»

Розробка конспекту заняття

Заняття географії в 10 класі

Тема: Характеристика та особливості військового розвитку Індії, домінуючи складові які визначають міжнародний вплив країни на континент

Мета: Ознайомити учнів з особливостями військового розвитку Індії; розглянути військовий вплив країни на континент; розвивати навички критичного мислення та аналізу;

Тип уроку: засвоєння нових знань

Хід уроку

I. Організаційний момент

Привітання з учнями, перевірка присутніх, налаштування їх на урок

II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Які географічні особливості Індії впливають на її військовий розвиток ?
2. Які основні завдання стоять перед збройними силами Індії?
3. Які країни є основними супротивниками Індії?

III. Виклад нового матеріалу

Розповідь вчителя з елементами опитування

Індія є другою за чисельністю армією країною у світі. Загальна чисельність збройних сил країни становить близько 1,5 млн осіб. Армія складається з трьох видів: Сухопутних військ, Повітряних сил та ВМС. Військовий бюджет в 2023 році склав 70 млрд доларів США. Це робить її одним із найбільших військових бюджетів у світі.

Військовий розвиток Індії характеризується наступними особливостями:

- Модернізація озброєння та військової техніки. Вона активно закупає нові зразки озброєння та військової техніки, зокрема, у США, Франції та Ізраїлю.

- Розвиток власного оборонного виробництва. Індія прагне до зменшення залежності від імпорту озброєння та військової техніки.

Які, ще на вашу думку є особливості військового розвитку Індії?

Відповіді учнів

Індія є одним із найважливіших гравців у регіональній безпеці Південної Азії. Збройні сили Індії відіграють важливу роль у забезпеченні внутрішньої та зовнішньої безпеки країни. Також активно співпрацює з іншими країнами регіону в галузі безпеки. У 2002 році Індія та Пакистан підписали Індо-пакистанську декларацію про мир, довіру та безпеку. Ця декларація передбачає, зокрема, обмін інформацією про військові навчання та заходи безпеки, а також проведення спільних операцій по боротьбі з тероризмом.

Як ви вважаєте, яка роль Індії у безпеці Південної Азії?

Індія є однією із сильніших військових сил у світі та займає стратегічне місце для уряду Індії. У трійку найбільших сегментів ринку індійського оборонного сектора входять військові літаки, військово-морські кораблі та надводні бойові кораблі, а також ракети та системи протиракетної оборони. Військові винтокрильє машини, підводні лодки, артилерія, тактичний зв'язок, радіоелектронна боротьба і військова наземна техніка — ось деякі з інших добре відомих сегментів. Одними з найбільших оборонних виробничих компаній Індії є Bharat Earth Movers Ltd. (BEML), Bharat Electronics Ltd. (BEL) і Hindustan Aeronautics Ltd. (HAL).

Індійська оборонна промисловість є важливим сектором економіки. Отрасль, вірогідно, буде ускорятися у зв'язку з розбурханими загрозами з приводу національної безпеки. Спрос на оборонну техніку в Індії росте із-за триваючих територіальних спорів з Пакистаном і Китаєм з приводу

володіння північним штатом Кашмір і північно-східним штатом Аруначал-Прадеш відповідно.

За останні п'ять років Індія увійшла в число найбільших імпортерів оборонної техніки, щоб отримати технологічні переваги перед такими конкуруючими країнами, як Китай і Пакистан. Щоб модернізувати свої збройні сили та зменшити залежність від зовнішньої залежності в оборонних закупках, уряд запропонував кілька ініціатив щодо поощрення діяльності «Зробити в Індії» за допомогою підтримки політичних ініціатив.

За станом на 2021 рік Індія займає третє місце в світі за витратами на оборону і планує експортувати обладнання на суму 15 мільярдів доларів США до 2026 року.

Згідно з бюджетом Союзу на 2022–2023 роки, 25% бюджету оборонних НІОКР виділено для приватної промисловості та стартапів, які прокладуть шлях для інновацій у сфері нових оборонних технологій в Індії.

До жовтня 2022 року 366 компаніям оборонного сектора було видано 595 промислових ліцензій. Експорт оборонної продукції за останні п'ять років виріс на 334%; Завдяки спільним зусиллям Індія тепер експортує продукцію в понад 75 країн.

Ймовірна конкурентноспроможність:

- За станом на 2021 рік Індія займає третє місце в світі за витратами на оборону і планує експортувати обладнання на суму 15 мільярдів доларів США до 2026 року;

- Правительство Індії відкрило оборонну промисловість для участі частного сектора, щоб дати імпульс місцевому виробництву;

- Згідно з бюджетом Союзу на 2022–2023 роки, 25% бюджету оборонних НІОКР виділено для приватної промисловості та стартапів, які прокладуть шлях для інновацій у сфері нових оборонних технологій в Індії;

Ріст оборонної промисловості в Індії:

- Рост запиту, ймовірно, скоротиться по мірі розірвання обеспокоєності з приводу національної безпеки;

- До жовтня 2022 року 366 компаніям оборонного сектора було видано 595 промислових ліцензій;
- Експорт оборонної продукції за останні п'ять років виріс на 334%; Завдяки спільним зусиллям Індія тепер експортує продукцію в понад 75 країн;
- Міністерство оборони поставило це досягти експорту оборонної продукції на суму рупій. 35 000 крон (4,27 мільярда доларів США) до 2024 року.

Прочитавши цитату політолога, як в вважаєте, чому Індія спустилась за рейтингом?

«Крім деяких військових навчань, військової присутності Індії сьогодні в регіоні Азії більше немає», – зазначає Марлен Ларюель.

IV. Етап узагальнення та систематизація матеріалу

1. Які фактори впливають на військовий розвиток Індії?
2. Які основні напрями військової модернізації Індії?
3. Яку роль відіграють Збройні сили Індії у регіональній безпеці?
4. За допомогою інтернет джерел заповнити таблицю «**Особливості оборонної промисловості Індії**»

Ріст оборонної промисловості в Індії	Конкурентні переваги	Державна підтримка	Можливості країни

V Домашнє завдання

1. Опрацювати параграф
2. Підготувати повідомлення про один із видів збройних сил Індії

3.3 Розробка заняття: «Модернізація та переозброєння Індії як головного імпортера на міжнародному ринку»

Розробка конспекту заняття

Заняття географії в 10 класі

Тема: Модернізація та переозброєння Індії як головного імпортера на міжнародному ринку.

Мета: Ознайомити учнів з процесом модернізації та переозброєння Індії; розглянути роль Індії як головного імпортера на міжнародному ринку озброєння; розвивати навички критичного мислення та аналізу;

Тип уроку: засвоєння нових знань

Хід уроку

I. Організаційний момент

Привітання з учнями, перевірка присутніх, налаштування їх на урок

II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Які фактори впливають на військовий розвиток Індії?
2. Які основні напрями військової модернізації Індії?
3. Яку роль відіграють Збройні сили Індії у регіональній безпеці?

III. Виклад нового матеріалу

Розповідь вчителя з елементами опитування

Індія активно проводить політику модернізації та переозброєння збройних сил. Ця політика спрямована на підвищення бойової ефективності Збройних сил Індії та забезпечення їхньої готовності до відсічі зовнішніх загроз.

Модернізація та переозброєння Індії здійснюється за такими основними напрямами:

- Придбання нових зразків озброєння та військової техніки. Індія активно закуповує нові зразки озброєння та військової техніки, зокрема, у США, Франції, Ізраїлю, Росії та Китаї;

- Розвиток власного оборонного виробництва. Індія прагне до зменшення залежності від імпорту озброєння та військової техніки.

- Впровадження нових технологій. Індія активно впроваджує нові технології в галузі оборони, зокрема, в галузі безпілотних літальних апаратів, кібербезпеки та гібридної війни;

Індія є одним із головних імпортерів озброєння та військової техніки у світі. У 2022 році Індія витратила на закупівлю озброєння та військової техніки 7,4 млрд доларів США. Це робить Індію другим за величиною імпортером озброєння у світі після Саудівської Аравії.

Які ще на вашу думку є напрямки переозброєння Індії?

Індія закуповує озброєння та військову техніку у широкого кола країн, зокрема, у США, Франції, Ізраїлю, Росії та Китаї.

У 2003 році ВПС Індії та Франції провели спільні навчання. З'ясувалося, що французькі льотчики могли підключитися до радіолокаційної системи індійських винищувачів, хоча вони були поза видимістю, а потім вивести їх у перехрестя своїх ракет. У реальній війні індійські пілоти були б легкою здобиччю. Погано проявивши себе в ході навчань, ВПС Індії набувають тих самих можливостей для своїх літаків «Міраж» у Франції. Також у розробці знаходиться аналогічна вітчизняна ракета "За межами видимості" під назвою Astra.

Після довгої паузи розпочалося переозброєння Індії. Придбаються нові системи озброєння — бойові літаки, кораблі, танки, артилерійські гармати, ракети, радары тощо — а існуюча техніка зазнає капітального ремонту. За оцінками різних аналітичних центрів, Індія витратить від 75 до 100 мільярдів доларів упродовж наступних семи років на зміцнення свого військового потенціалу. Річний оборонний бюджет, що становить майже 41

мільярд доларів, або трохи більше ніж 2 відсотки валового внутрішнього продукту, знаходиться на рекордно високому рівні.

Фактично, Індія наздоганяє країну після багатьох років зневаги, яка притупила бойові можливості всіх трьох крил збройних сил. У ВПС, наприклад, є лише 32 боєздатні ескадрильї проти необхідних 45. Багато з цих ескадрильї мають літаки, термін придатності яких вже давно минув. З іншого боку, геостратегічний сценарій на околицях країни не стає простішим

Майже три чверті сирової нафти Індії надходить із політично нестабільної Західної Азії. Отже, ВМС Індії доведеться охороняти морські шляхи; фактично він брав участь у операціях проти сомалійських піратів. Будучи економічною державою, що росте, Індія не може залишатися несприйнятливою до подій у сусідніх країнах.

На даний момент показники Індії вигідно відрізняються від Пакистану. Таким чином, Індія має 1,3 мільйона чоловіків і жінок в оливково-зеленому кольорі проти 617 тисяч Пакистану, 4700 основних бойових танків (у Пакистані - 2500), 11300 артилерійських знарядь (4300), 45 військових кораблів (10) човнів (8). Але цифри виглядають незначними порівняно з Китаєм (2,25 мільйона солдатів, 7500 основних бойових танків, понад 15 000 артилерійських гармат, понад 100 військових кораблів та 50 звичайних підводних човнів).

Експерти з оборони кажуть, що Індії необхідно подолати свою прихильність до Пакистану та порівняти себе з Китаєм. «Коли переозброєння буде завершено, ми зможемо сьогодні конкурувати із Китаєм. Але на той час Китай досягне прогресу, і ми все одно його переслідуватимемо», — каже генерал-лейтенант Б.С. Малік (у відставці), колишній командувач Західного командування. "Китайці використали 20-річний світ, підписаний у середині 1980-х років, для розвитку інфраструктури в Тибеті, що збільшує їх ударні можливості". Нагальна необхідність Індії починає набувати сенсу.

1. Які фактори зумовили активізацію процесу модернізації та переозброєння Індії?
2. Які основні особливості модернізації та переозброєння Індії?
3. Яку роль відіграє Індія як головний імпортер на міжнародному ринку озброєння?

IV. Практична робота

Заповнити таблицю «Озброєння Індії»

Армія	Країна-походження	Опис	Одиниці	Індукція
Гаубиці М-77			145	
Судно класу Вікронт			3	
Фрегати Кривак IV			3	
Скорпенові підводні човни			6	
Р-8і Посейдон			6	
СУ 30МКИ			280	
Апач / АН 64			22	
СН-47 F Чинук/Ми-26			15	
С-130J Супер Геркулес			6	

V. Домашнє завдання

1. Опрацювати параграф підручника;
2. Підготувати повідомлення про один із контрактів на закупівлю озброєння та військової техніки Індією.

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши вивчення теми «Місце Індії у світі та регіоні за військовим потенціалом» (10 клас); «Характеристика та особливості військового розвитку Індії, домінуючі складові які визначають міжнародний вплив країни на континент» (10 клас); «Модернізація та переозброєння Індії як головного імпортера на міжнародному ринку» (10 клас); можемо встановити, що вчитель може корегувати та об'єднувати навчальний матеріал з окремих тем, враховувати нову інформацію за рахунок годин протягом навчального року.

Методичні рекомендації щодо тем занять: «Місце Індії у світі та регіоні за військовим потенціалом» (10 клас); «Характеристика та особливості військового розвитку Індії, домінуючі складові які визначають міжнародний вплив країни на континент» (10 клас); «Модернізація та переозброєння Індії як головного імпортера на міжнародному ринку» (10 клас), використано педагогічні технології критичного мислення в учнів 10 класів, також залучення всіх учнів в класі до процесу навчальної діяльності, встановлення взаємодії між вчителем на учнями в класі.

ВИСНОВКИ

За результатами зробленої загальної характеристики військово-промислового комплексу Індії, ми дійшли до такого висновку:

1. Вираз військово-промисловий комплекс (ВПК) описує відносини між збройними силами країни та оборонною промисловістю , яка їх постачає, разом розглядаючи їх як особистий інтерес, який впливає на державну політику .

Основним чинником відносин між військовими та оборонними корпораціями є те, що обидві сторони отримують вигоду — одна сторона отримує військову зброю, а інша отримує плату за її постачання. Цей термін найчастіше використовується стосовно системи, що стоїть за збройними силами Сполучених Штатів, де відносини найбільш поширені через тісні зв'язки між оборонними підрядниками , Пентагоном і політиками. Вираз набув популярності після попередження про згубні наслідки стосунків у прощальній промові президента Дуайта Д. Ейзенхауера 17 січня 1961 року.

2. Протягом десятиліть після свого виникнення ідея військово-промислового комплексу породила інші подібні промислові комплекси , включаючи тваринницько-промисловий комплекс , тюремно-промисловий комплекс , фармацевтично-промисловий комплекс , розважально-промисловий комплекс і медично-промисловий комплекс . Практично всі інституції в секторах, починаючи від сільського господарства, медицини, розваг і ЗМІ, закінчуючи освітою, кримінальним правосуддям, безпекою та транспортом, почали переосмислювати та реконструювати відповідно до капіталістичних, індустріальних та бюрократичних моделей з мета отримання прибутку, зростання та інші імперативи. За словами Стівена Беста, усі ці системи взаємопов'язані та підсилюють одна одну.

Концепція військово-промислового комплексу також була розширена, включивши також індустрії розваг і творчості. Для прикладу на практиці Метью Бруммер описує японську військову мангу та те, як Міністерство

оборони використовує популярну культуру та мотиви, які вона породжує, для формування внутрішнього та міжнародного сприйняття.

3. У продовження думок учених зазначимо, що за допомогою ВПК відбувається таке:

1) регулювання розмірів структур і масштабів розміщення власного військового виробництва;

2) забезпечення підготовки населення й економіки до можливих чи вже наявних військових дій.

3) матеріально-технічне оснащення вітчизняних Збройних Сил, а також допомога силам подібного виду, що функціонують за кордоном.

4. На наше переконання, концептуально реформування вітчизняного ВПК може бути представлено як оновлення, насамперед, оборонних підприємств у частині їх переходу на новітні принципи організаційно-господарської діяльності. Серед них можна виділити такі:

1) постійне вдосконалення інноваційно-інвестиційної складової діяльності підприємств ВПК;

2) приведення у відповідність одна одній і в оптимальний стан узагалі виробничого й експериментального і базису підприємств ВПК, здійснення за необхідності їх реструктуризації та реорганізації тощо.

Під час такого реформування ВПК важливо, з одного боку, урахувати особливість соціально-політичних, економічних та інших умов, в яких наразі перебувають, а з другого — уважно підійти та зберегти наявний потенціал ВПК, а також ті конструктивні традиції, що мають цінність для оборонно-промислової сфери.

5. За останні п'ять років Індія була найбільшим імпортером оборонних технологій. Однак протягом останніх кількох років Індія зосередилася на зниженні своєї залежності від імпорту оборонної продукції з інших країн за допомогою таких програм, як «Make in India» і «Atmanirbhar Bharat».

Індія хоче зміцнити свою оборонну промисловість за допомогою цих ініціатив і розвинути свою незалежність, щоб вона могла протистояти

загрозам з боку своїх конкурентів. Індія була змушена зробити такий вибір через зростаючі проблеми національної безпеки.

6. Сектор оборонної промисловості Індії є стратегічно важливим сектором Індії. Індія має одну з найбільших у світі збройних сил із чисельністю понад 14,4 лакх (1,44 мільйона) активного персоналу. Вона має найбільшу у світі добровольчу армію з понад 51 лакхом (5,1 мільйона) персоналу. Загальний бюджет індійських військових на 2021 фінансовий рік становить 4,78 лакх крор (еквівалент 5,6 трлн рупій або 70 мільярдів доларів США у 2023 році). Вона має третій за величиною річний оборонний бюджет після США (732 млрд доларів США) і Китаю (261 млрд доларів США). Це другий за величиною оборонний імпортер після Саудівської Аравії, на який припадає 9,2% світового імпорту зброї. Індія має внутрішню оборонну промисловість, 80% якої належить державі

7. Уряд Індії приділяє особливу увагу інноваційним рішенням для розширення можливостей оборони та безпеки країни за допомогою програми Інновації для переваги в обороні (iDEX), яка надала стартапам платформу для підключення до оборонних установ та розробки нових технологій/продуктів наступного року. п'ять років (2021–2026). Працюючи через партнерські інкубатори, iDEX спромоглася залучити стартап-спільноту до участі у програмі Defense India Start-up Challenge (DISC).

8. Індійський оборонний сектор, другий за величиною озброєної сили, знаходиться на порозі революції. Правительство визначило оборонний і аерокосмічний сектор в якості основного напрямку для ініціатив «Атманірбхар Бхарат» або «Самостоятельна Індія», з величезним толчком до створення місцевої виробничої інфраструктури, що підтримується необхідною екосистемою досліджень і розробок.

9. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ)

Підписаний у 1968 році, договір набув чинності у 1970 році, зараз його членами є 190 держав. Він вимагає від країн відмовитися від будь-яких

нинішніх чи майбутніх планів створення ядерної зброї. в обмін на доступ до використання ядерної енергії.

Трьома основними цілями договору є нерозповсюдження, роззброєння та право на мирне використання ядерних технологій.

Індія — одна із п'яти країн, які або не підписали ДНЯЗ, або підписали його, але вийшли з нього. ставши таким чином частиною списку, що включає Пакистан, Ізраїль, Північну Корею та Південний Судан.

10. Якщо уряд і його партнери приймуть виклик, Індія в 2024 році матиме яскраве життя. Промисловість, здатна задовольнити не лише свої внутрішні потреби, а й потреби інших країн. Звичайно, це дало б Індії більший ступінь самозабезпеченості та сприяло б зміцненню торговельного балансу та створенню значних робочих місць. За останнє десятиліття оборонний ринок Індії спостерігав потужне зростання

11. Проаналізувавши вивчення теми «Місце Індії у світі та регіоні за військовим потенціалом» (10 клас); «Характеристика та особливості військового розвитку Індії, домінуючи складові які визначають міжнародний вплив країни на континент» (10 клас); «Модернізація та переозброєння Індії як головного імпортера на міжнародному ринку» (10 клас); можемо встановити, що вчитель може корегувати та об'єднувати навчальний матеріал з окремих тем, враховувати нову інформацію за рахунок годин протягом навчального року.

Методичні рекомендації щодо тем занять: «Місце Індії у світі та регіоні за військовим потенціалом» (10 клас); «Характеристика та особливості військового розвитку Індії, домінуючи складові які визначають міжнародний вплив країни на континент» (10 клас); «Модернізація та переозброєння Індії як головного імпортера на міжнародному ринку» (10 клас), використано педагогічні технології критичного мислення в учнів 10 класів, також залучення всіх учнів в класі до процесу навчальної діяльності, встановлення взаємодії між вчителем на учнями в класі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оборонна промисловість Індії:
<https://www.investindia.gov.in/ru-ru/sector/defence-manufacturing>
2. An Assessment of Indian Science and Technology:
<https://www.jstor.org/stable/4409563>
3. A bright future for India's defense industry:
<https://www.mckinsey.com/industries/aerospace-and-defense/our-insights/~media/381c5a2f85cb4ac1bd64fd4200fbabac.ashx>
4. Achieving the Desired Structure of the Defense Industry in the 21st Century
<https://spp.umd.edu/research-impact/publications/achieving-desired-structure-defense-industry-21st-century>
5. A Vibrant Indian Military Industrial Complex Needed
<https://www.vifindia.org/sites/default/files/a-vibrant-indian-military-industrial-complex-needed.pdf>
6. Best Defence Stocks in India 2023
<https://groww.in/blog/best-defence-stocks-in-india>
7. Cabinet committee on security reviews progress in operationalizing india`s nuclear doctrine:
<https://archive.pib.gov.in/archive/releases98/1yr2003/rjan2003/04012003/r040120033.html>
8. Can India build a military-industrial complex:
<https://www.policyforum.net/can-india-build-a-military-industrial-complex/>
9. Chapter 14 The defense industrial base:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S157400130580016>
10. Defence:
<https://www.india.gov.in/topics/defence>
11. Defense Industrial Base Sector:

<https://www.cisa.gov/topics/critical-infrastructure-security-and-resilience/critical-infrastructure-sectors/defense-industrial-base-sector>

12. Defence industry of India:

https://en.wikipedia.org/wiki/Defence_industry_of_India

13. Defence Manufacturing Industry in India:

<https://www.ibef.org/industry/defence-manufacturing>

14. Essay on India's Nuclear Doctrine :

<https://byjus.com/free-ias-prep/the-pillars-of-indias-nuclear-doctrine/>

15. Full article: India's defence-industrial partnership with the UK:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13567888.2023.2287946>

16. India's missing military industrial complex | Rahul Chaudhury:

<https://www.indiatoday.in/magazine/defence/story/20210621-india-s-missing-military-industrial-complex-rahul-chaudhury-1813373-2021-06-11>

17. Indian Defence Forum:

<https://defenceforumindia.com/community/>

18. Indian Defence News:

<https://www.indiandefensenews.in/>

19. India's Nuclear Doctrine Debate:

<https://carnegieendowment.org/2016/06/30/india-s-nuclear-doctrine-debate-pub-63950>

20. India's Defence Modernisation: Challenges and Prospects:

<http://www.indiandefencereview.com/news/indias-defence-modernisation-challenges-and-prospects/>

21. India Defense Industry Outlook 2022 – 2026:

<https://www.reportlinker.com/clp/country/666607/726396>

22. India's Defence Modernisation: Challenges and Prospects:

<http://www.indiandefencereview.com/news/indias-defence-modernisation-challenges-and-prospects/>

<http://www.indiandefencereview.com/news/indias-defence-modernisation-challenges-and-prospects/>

23. India's nuclear doctrine - PIB Press Releases:

<https://archive.pib.gov.in/archive/releases98/1yr2003/rjan2003/04012003/r040120033.html#:~:text=A%20posture%20of%20%22No%20First,designed%20to%20inflict%20unacceptable%20damage.>

24. India's Nuclear Doctrine: A Study of its Tenets:

<https://www.jstor.org/stable/45340950>

25. India's Nuclear Doctrine and Policy:

https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/sa/sa_feb01kag01.html

26. India and weapons of mass destruction:

https://en.wikipedia.org/wiki/India_and_weapons_of_mass_destruction

27. India's Nuclear Policy - Rajesh Rajagopalan:

https://www.nids.mod.go.jp/english/event/symposium/pdf/2009/e_06.pdf

28. INDIA'S NUCLEAR DOCTRINE - cloudfront.net:

https://d19k0hz679a7ts.cloudfront.net/value_added_material/Indias-Nuclear-Doctrine.pdf

29. India 4th most powerful nation in Asia but an 'underachiever': Lowy report:

https://www.business-standard.com/article/current-affairs/india-4th-most-powerful-nation-in-asia-but-an-underachiever-lowy-report-123021001203_1.html

30. indian armed forces:

<https://static.mygov.in/indiancc/2022/12/mygov->

31. Management structure of the military industrial complex:

https://www.researchgate.net/figure/Management-structure-of-the-military-industrial-complex-of-the-USSR-6_fig1_345459106

32. Military–industrial complex:

https://en.wikipedia.org/wiki/Military%E2%80%93industrial_complex

33. Military-Industrial Complex | History, Elements & Significance:
<https://study.com/academy/lesson/military-industrial-complex-mic-overview-origin-purpose.html>
34. Military expenditure and economic growth: the case of India:
<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-03-2019-0025/full/html>
35. Military-industrial complex:
<https://www.britannica.com/topic/military-industrial-complex>
36. Ministry of Defence (India):
[https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Defence_\(India\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_Defence_(India))
37. My India My Pride - Indian Armed Forces:
<https://knowindia.india.gov.in/my-india-my-pride/indian-armed-forces.php>
38. Ministry of Defence| Home:
39. NATO - Topic: Deterrence and defence
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm
40. Nuclear Doctrine of India:
<https://www.drishtias.com/to-the-points/paper3/nuclear-doctrine-of-india>
41. PhillipCapital bullish on defence sector:
<https://www.moneycontrol.com/europe/?url=https://www.moneycontrol.com/news/business/markets/phillipcapital-bullish-on-defence>
42. Rajnath Singh to Indian defence Industry:
<https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/>
43. [Solved] भारत में अमेरिकी शैली के सैन्य-औद्योगिक परिसर:
<https://testbook.com/question-answer/hn/to-setup-american-style-military-industrial-compl--6070350f632876a4e1864703>
44. The Defense Industry's Role in Militarizing US Foreign Policy:
<https://merip.org/2020/06/the-defense-industrys-role-in-militarizing-us-foreign-policy/>
45. The State of India's Public Sector Defence Industry:

<http://20.244.136.131/research/the-state-of-indias-public-sector-defence-industry#:~:text=India%20has%20one%20of%20the,scientists%2C%20engineers%20and%20other%20workers.>

46. The constrained evolution of India's nuclear doctrine since:

<http://20.244.136.131/expert-speak/the-constrained-evolution-of-indias-nuclear-doctrine-since-pokhran-ii>

47. The Privatization of India's Defense Sector: Limitations:

<https://diplomatist.com/2020/12/02/the-privatization-of-indias-defense-sector-limitations-and-prospects/>

48. US–India Defence Industry Collaboration:

https://www.researchgate.net/publication/271753200_US-India_Defence_Industry_Collaboration_Trends_Challenges_and_Prospects

49. भारत की परमाणु नीति क्या है:

<https://www.jagranjosh.com/general-knowledge/what-is-the-nuclear-doctrine-of-india-in-hindi-1524576078-2>

50. भारत को अपना सैन्य औद्योगिक आधार विकसित करने में मदद

<https://navbharattimes.indiatimes.com/world/america/us-aims-to-help-india-develop-its-military-industrial-base-pentagon/articleshow/81443251.cms>

51. सैन्य औद्योगिक संकुल:

<https://hi.wikipedia.org/wiki>

52. भारत को तत्काल सैन्य उद्योग परिसर की जरूरत : कलाम:

<https://www.indiatv.in/india/politics-india-urgently-needs-military-industrial-complex-393.html>